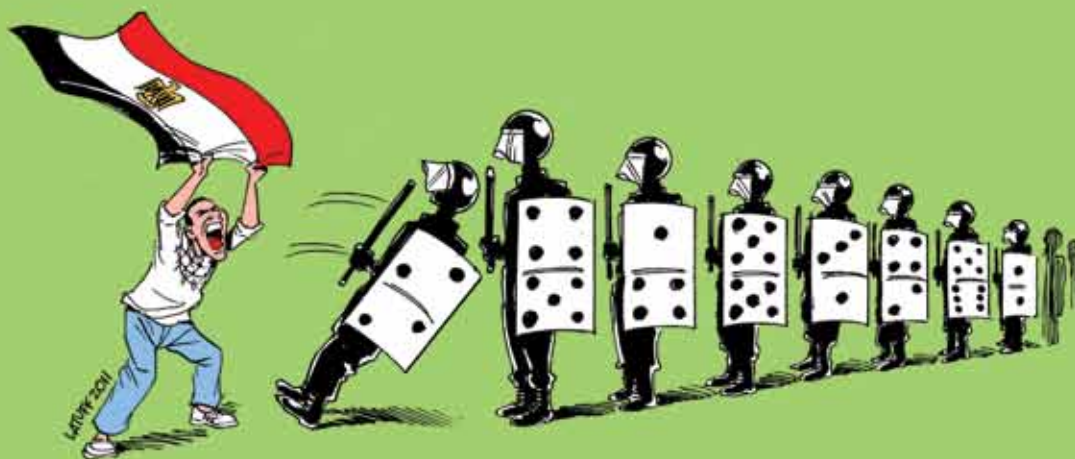

SOSIALISTISK *framtid*

1 / 2011 - LØSSALG KR. 30,-

**Tunisia, Egypt, Bahrain, Oman,
Jemen, Saudi-Arabia, Irak...**

Folket gjør opprør i vestens klientstater

Fra klassekompromiss til klassekamp

Et historisk og illevarslende angrep på fagbevegelsen er gjennomført i Wisconsin, USA. Den republikanske guvernøren Scott Walker og et republikansk flertall har gjort nettopp det som Siv Jensen helt sikkert, Erna Solberg mest sannsynlig og Trine Skei Grande antageligvis drømmer om. Med i følge flere meningsmålinger over 60 prosent av befolkningen og demonstrasjoner med hundre tusener i gatene mot seg har Walker med ett pennestøk fjernet den kollektive forhandlingsretten for offentlige ansatte i Wisconsin og dermed startet løpet frem mot det erklærte målet om å utsette fagforeningene og "gjenvinne friheten" for det amerikanske folk.

I Wisconsin kom angrepet på fagforeningene sammen med store kutt og nedskjæringer i offentlige utgifter, kutt i sykelønn og kutt i pensjoner. Når pensjonspengene er spilt bort på børsen blir det vanlige arbeidsfolk som må betale, og for å hindre effektiv motstand er det viktig å vingeklippe eller fjerne fagforeningenes mulighet til å ta til effektivt til motmæle. En fagforening uten forhandlings- og streikerett er ikke mye annet enn en interesseorganisasjon. Dette er selvsagt høyresiden og kapitalinteressene fullstendig klar over og derfor hører vi den stadige klagen fra den kanten over fagforeningene som ett demokratisk problem både her hjemme, i USA og andre steder i verden.

At Høyre og Frp er fiendtlig innstilt til kollektiv organisering av arbeiderklassen burde ikke komme som et sjokk på noen, men gjør man ett raskt søk på Venstre sine nettsider med søkeordet fagforening får du null treff, søker du på fagbevegelse også null treff, søker man derimot på fagorganisering får du to treff – det ene har overskriften "Eit demokratisk problem" og det andre treffet handler om at Venstre i sin omsorg for uorganiserte arbeidere krever like rettigheter for alle ansatte ved permitteringer – fagbevegelsen må ikke ha monopol på noen rettigheter sier Venstres leder, Trine Skei Grande. Så både med en blå-grønn og en blå-blå regjering vet vi hva vi har i vente etter neste stortingsvalg.

Mens de superrike i Norge (0,01 prosent – ca 400 personer) gjennom 1980-tallet tjente 26 gjennomsnittsinntekter i året, tjente de gjennom 2000-tallet 178 gjennomsnittsinntekter i året. I 2006 kontrollerte 10 prosent av befolkningen nær 90 prosent av alle aksjeverdier. Det siste tiåret er antallet milliardærer i Norge firedoblet. Samtidig som de aller rikeste har økt sin inntektsandel i rekordtempo, har andelen som går til ansatte i privat næringsliv falt.

Høyresidens krav om konkurranseutsetting og privatisering av velferdstjenester har fått seg et skudd for baugen med Adecco-saken der ulovlige ansettelsesforhold og brudd på arbeidsmiljøloven ble avdekket, først på Ammerudlundens sykehjem og senere på en rekke andre arbeidsplasser drevet av Adecco. Tiltross for dette har KS-direktør Sigrun Vågeng og viseadministrerende direktør i Spekter Anne-Kari Bretten ikke mer skam i livet enn at de velger å angripe dagens arbeidsmiljølov og arbeidstidsbestemmelsene.

De rettighetene som arbeiderbevegelsen i Norge og ellers i verden har kjempet frem er ikke hugget i stein, de må forsvares hver eneste dag. Eksemplet fra Wisconsin, USA, viser dette til fulle. Det er på tide at LO legger klassekompromisset fra seg og reiser klassekampfanen igjen. Noe av det viktigste framover vil bli kampen for å lovfeste retten til heltidsansettelser og kampen for at kommunale tjenester drives direkte av kommunene. I de aller fleste tilfeller vil den eneste måten private kan konkurrere på pris i tjenestesektoren være at de gir dårligere lønn til eller krever en uoppnåelig effektivitet av de ansatte. Et økende effektivitetspress kan føre til at de ansatte ikke får gjort arbeidet sitt så grundig som de burde, og det kan føre til at mange blir tidlig utbrente og ender opp som uføre i alt for ung alder. Vi må kreve at det offentlige tar styringen tilbake over den økonomiske utviklingen i landet. Og fagbevegelsen må være årvåken og stille krav så alle i både privat og offentlig sektor blir sikra anstendige arbeids- og lønnsvilkår.

Marcos Amano, avtroppende redaktør
Aslak Storaker, påtroppende redaktør.

INNHold

New Public Managment	av Ronny Kjeldsberg	s. 4
1989 i den arabiske verden?	av Torgeir Salih Holgersen	s. 8
Soga til den egyptiske arbeidarrørsla	av Atef Said	s. 12
Arbeidarkampen held fram i Egypt	av Mostafa Omar	s. 14
Mot det store sammenbruddet	av Jan Herdal	s. 16
Moder Jord og FN's tudenårsmål	av Knut Vidar Paulsen	s. 19
Penga eller livet!	av Knut Kjeldstadli	s. 22
Drømmekrigen	av Aslak Storaker	s. 25
Frå stagnasjon til perestrojka	av Kjell Underlid	s. 26
Debatt		s. 31

SOSIALISTISK framtid

Sosialistisk framtid,
Boks 131, N-5804 Bergen.
sosialistiskframtid@bevegelsen.no

ISSN: 1503-6537

Utgiver: Bevegelsen for Sosialisme, Marxistisk forum og Forlaget Marxist A/S.

Redaktør: Aslak Storaker.

Redaksjon: Marcos Amano, Even Sandvik
Underlid, Aslak Storaker.

Layout: Aslak Storaker.

Forside: Marcos Amano

Redaksjonen avsluttet: 21. mars 2011.

Signerte artikler står for forfatters regning og representerer ikke nødvendigvis utgiverorganisasjonenes synspunkter.

Opplag: 700
Trykk: A2G Grafisk AS.

Utgis med støtte fra

NORSK KULTURRÅD
Arts Council Norway

Kommunistisk samlingsregjering i Nepal

Nepals Kommunistiske Parti (forente marxist-leninister) og Nepals Kommunistiske Parti (maoister) har blitt enige om å danne en samlingsregjering. Alle spørsmål angående ministerposter er avklart, i følge maoistenes formann Pushpa Kamal Dahal. Kommunistpartiets formann Jhala Nhat Khanal er valgt til ny statsminister. Partiene har også blitt enige om en plan for å integrere maoistenes geriljastyrker i landets hær.

Nepal News

IEA anerkjenner 'Peak Oil'

Det internasjonale energibyrået IEA hevder i sin rapport World Energy Outlook 2010 at verdens råoljeproduksjon aldri vil nå opp til toppunktet med 70 millioner tønner daglig i 2006. IEAs sjefsøkonom Fatih Birol sier at "Tida med billig olje er over." Tidligere har IEA lagt til grunn at råoljeproduksjonen vil fortsette å stige i flere tiår. Rapporten antar at råoljeproduksjonen vil holde seg på 68-69 millioner tønner per dag i overskuelig framtid.

National Geographic

Bolivia senker pensjonsalderen

Mens regjeringer over hele Europa forsøker å få gjennomslag for å heve pensjonsalderen går Bolivia motsatt vei og senker pensjonsalderen fra 65 år for menn og 60 år for kvinner til 58 år for begge kjønn. Reformen innebærer nasjonalisering av det tidligere privatiserte pensjonsfondet og skal utvide pensjonsordningen til alle Bolivias arbeidere som arbeider i sektorer som ikke er omfatta av det gamle systemet. Pensjoner skal utbetales til alle som har arbeida i minimum ti år.

Friheten

"Jeg ønsker Libya noe som er bedre enn Gadaffi. For den utenlandske støvelen som ydmyker landet ønsker jeg et Vietnam". - Silvio Rodríguez, cubansk visesangere. Foto: Cubadebate.cu

Verden fordømmer Vestens bombeangrep

Frankrike, Storbritannia og USAs bombeangrep mot Tripoli og andre byer i Libya har høstet fordømmelse fra nesten hele verden. De 53 landene i den afrikanske union har krevd at luftangrepene mot Libya stanses øyeblikkelig. Russland, Kina og India fordømmer angrepene, og det samme gjør Bolivia, Bulgaria, Cuba, Ecuador, Iran, Nicaragua og Venezuela. Også den arabiske liga, som støtta etableringa av en flyforbudssone, har fordømt måten angrepene er gjennomført på. Det samme har Bangladesh, Hviterussland, Pakistan, Polen, Tyrkia, Tyskland og Vietnam gjort. "De bomber som noen galninger, også mot sivile mål," sier menneskerettighetsaktivist i Tripoli til *Klassekampen*.

Dagsbladet / The Guardian / Klassekampen

UCK-topper anklaga for organhandel

I en rapport fra Europarådet av den sveitsiske parlamentarikeren Dick Marty blir Hachim Thaçi, tidligere politisk leder for UCK-geriljaen og nåværende statsminister i Kosovo, anklaga illegal organhandel. Thaçi og hans folk skal stå i spissen for et kriminelt nettverk som henretta tilfangetakne serbere under og etter krigen og solgte organene deres på svartebørsen. En annen som knyttes til mafiannettverket er Sabit Gecis, tidligere leder av UCKs militærpoliti. Gecis er nå arrestert og anklaga for krigsforbrytelser under kosovokrigen. De tidligere UCK-toppene anklages også for å bruke voldelige midler for å kontrollere narkotika- og menneskehandelen i området. UCK var NATOs viktigste allierte under angrepskrigen mot Jugoslavia i 1999.

NRK / Global reasearch

Antall sultende halvert under Lula

Et av de første grepene Luiz Inácio Lula da Silva fra Arbeidernes Partitok når han kom til makta var å starte programmet "Null sult". Antallet som ikke har hatt nok mat å spise har blitt redusert fra 22 millioner (12 %) i 2003 til 10 millioner i 2010. Hoveddelen av prosjektet er "Bolsa familia", en direkte økonomisk støtte til fattige familier. I 2008 kosta programmet, som er verdens største program for direkte omfordeling av midler, 2 prosent av statsbudsjettet. Lulas etterfølger Dilma Rousseff har lovet å følge kursen for å utrydde den ekstreme fattigdommen i landet.

The Guardian / ABC-nyheter

Karzai: - Trekk dere ut

Afghanistans president Hamid Karzai har bedt NATO å trekke seg ut av Afghanistan. Karzai møtte slektninger av bombeofrene i Kunanprovinsen da han erklærte at "Jeg vil med ydmykhet og ærefrykt, ikke arroganse, be NATO og USA om å avslutte operasjonene i landet vårt... Vi er et veldig tålmodig folk, men nå holder tålmodigheten vår på å renne over."

Channel News Asia

De rike blir rikere

Verdens rikeste har ikke blitt særlig ramma av finanskrisa. Den rikeste prosenten av voksne verdensborgere kontrollerer nå 43 prosent av verdens rikdom, de rikeste ti prosentene kontrollerer 83 prosent.

Dagsavisen

New Public Management

- hva er problemet, og hva er løsninga?

AV RONNY KJELDSBERG

I de siste ti årene har en skummel sykdom hjemsøkt norsk offentlig sektor. Det handler blant annet om innføring av autoritære spissteltmodeller for ledelse – en såkalt ”profesjonell”, ”sterk” og ”tydelig” ledelse, som kan gjennomføre reformer og omstillinger i hurtig tempo selv om de møter stor motstand internt i organisasjonen og blant ansatte.

Den handler også om innføring av stykkprisfinansiering hvor sykehus får betalt for behandlede diagnoser, og universiteter får betalt per produserte studiepoeng og per artikkel i bestemte tidsskrifter. Dette fører selvsagt til at vi får ”lønnsomme” og ”ikke lønnsomme” diagnoser i helsevesenet, og at de utdanningsinstitusjonene som setter karakterene er de som får økonomisk smekk om de gir en F. Dette systemet kalles på norsk ”balansert målstyring”, og slike belønningssystemer skaper et stort behov for økt kontroll, for å sikre at ingen ”jukser” seg til mer penger. NOKUT innenfor høyere utdanning er et resultat av dette behovet.

Dette er et par eksempler på det som med en samlebetegnelse kalles for ”New Public Management”(NPM).

Disse styringssystemene begynner å bli stadig mer upopulære – særlig i fagbevegelsen. På LO stats kartellkonferanse på Gol i 2008, ble det f.eks. vedtatt en uttalelse som blant annet sier at ”New Public Management har vist seg dårlig egnet som styringsredskap, og må forlates. Innføring av regnskapsprinsipper for privat sektor til offentlig sektor har vist seg som uegnet, noe sykehussektoren er et godt eksempel på.” Det er vanskelig å ikke se dagens kamp som sykehusreformen og helseforetakene - inkludert kampen om

lokalsykehusene - inn i en slik sammenheng.

LOs nestleder Gerd Kristiansen uttalte seg også svært krast mot NPM, og særlig sykehusreformen på LO-kongressen. Fagbevegelsen begynner å bli kraftig mobilisert mot denne praksisen. Det kan bli problematisk særlig for Arbeiderpartiet som i stor grad har innført denne styringspraksisen – hvordan møter de denne utfordringen?

Ap vil ikke vedkjenne seg NPM

Vinteren 2009/2010 foregikk det en interessant debatt om New Public Management i Klassekampen. For Velferdsstaten har utgitt store deler av debatten som et særtrykk i 2010, som kan lastes ned fra For Velferdsstatens nettsider. Særlig interessant har det kanskje vært å lese innleggene fra Marianne Andreassen - tidligere statssekretær i Stoltenberg I-regjeringen, og nå direktør i Senter for statlig økonomistyring (SSØ), et senter som blir beskyldt for å være en pådriver for innføring av NPM i norsk offentlig sektor.

Både Andreassen og Stoltenberg blir defensive når de møtes med NPM-begrepet. Stoltenberg uttalte på LO Stats kartellkonferanse på Gol i 2008 at han ”ikke helt visste hva NPM var”, men la til at ”hvis dere er mot det, så er jeg kanskje det også”. Det kan være interessant å se på utviklingen av Stoltenbergs retorikk på disse konferansene.

I 2010 har debatten gått så lenge og grundig rundt begrepet at Stoltenberg ikke lenger kan påberope seg å ikke helt vite hva det er. Her ga

han uttrykk for en pragmatisk holdning hvor han ikke var prinsipielt verken tilhenger eller motstander av bestemte styringsformer, men mente at noe passet i en situasjon, og andre i en annen - fremdeles ikke spesielt konkret.

Når Marianne Andreassen ble konfrontert med denne styringspolitikken i avisa til UiO, Uniforum, prøvde hun å benekte at målstyring var en del av NPM. ”- Eg blir både opprørt og sint når nokon prøver å få mål- og resultatstyring i Noreg til å bli det same som ny offentlig styring (New Public Management)” sa Andreassen da.

NPM er ineffektivt, dyrt, upopulært og det ødelegger offentlig sektor.

I ettertid har også Marianne Andreassen benyttet strategien til Stoltenberg, og i debatten som gikk i Klassekampen, kom hun med kommentarer som går i samme retning, hvor hun omtaler debatten om NPM som bruk av ”uklare og til dels villedende merkelapper”.

Dette er – som bl.a. Bent Sofus Tranøy påpekte – hersketeknikker. Man forsøker å unngå begreper som er blitt upopulære. Heldigvis er taktikken gjennomskuelig. Det er i det hele tatt ikke verre å finne ut hva NPM er, enn å gå til kilden.

Hva er så NPM?

Christopher Hoods ”A public management for all seasons?” (1991) er standardverket på NPM, og det var f.eks. han Makt- og demokratiutredningen tok utgangspunkt i når de diskuterte NPM (Rapport 76). Han oppsummerer NPM som bestående av sju elementer:

Doktrine	Betydning
"Hands-on" profesjonell styring	Delegering av styringsfullmakter til synlige og sterke ledere av virksomheter
Eksplisitte standarder og mål på ytelse	Definisjon av mål, indikatorer på suksess, helst kvantifiserte sådanne
Større vektlegging av resultatmål	Kobling av ressursallokering og belønninger knyttet til måloppnåelse, oppstyking av sentralisert personalpolitikk
Endring mot disaggregering av enheter i offentlig sektor	Oppsplitting av tidligere "monolitiske" enheter, konsernmodeller, introduksjon av strukturelle elementer som gir avstand mellom enheter
Økt konkurranse i offentlig sektor	Bruk av kontrakter og anbud
Bruk av styringspraksis fra privat sektor	Større fleksibilitet vedrørende ansettelser og insentivstrukturer, bruk av PR
Vektlegging av sterkere budsjett disiplin og påholdenhet mht. ressursbruk	Kostnadskutt, økt arbeidsdisiplin, motsette seg krav fra fagforeninger

Vi ser altså at Andreassen har rett når hun sier at Mål- og resultatstyring ikke er identisk med NPM, men det er altså en sentral del av NPM – nemlig punkt to og tre i tabellen. Selv om Andreassen sier at SSØ ikke mener kobling mellom resultater og bevilgninger er nødvendige elementer i målstyringen, er *det* virkeligheten i store deler av norsk offentlig sektor – en virkelighet vi kanskje bør forholde oss til i debatten.

Noen eksempler

Men målstyringen er ikke den eneste delen av NPM som har hjemstøt norsk offentlig sektor. Som tillitsvalgt på Høgskolen i Sør-Trøndelag kjenner jeg godt til pkt. 1 gjennom snakket om "profesjonell ledelse" som kom samtidig med kvalitetsreformen. Dette har bidratt til et sterkt press for å undergrave både interndemokratiet og autonomien til norske høyere utdanningsinstitusjoner. Både NTNU og HiST i Trondheim er nå f.eks. blant de institusjonene som har avskaffet rektorvalg og gått for ansatte rektorer.

I tillegg har sektoren slik Stjernø-utvalget påpekte blitt mer fokusert mot konkurranse, og mindre på samarbeid (pkt. 5). Dette er for øvrig en direkte konsekvens av målstyring og økonomiske belønningssystemer som gir penger for produserte studiepoeng, og artikler i de rette tidsskrifter i et nullsumspill. (pkt 2 og 3)

Det har ikke vært snakk om anbud på primærtjenestene ennå (undervisning og forskning), men det har vært et press på å sette ut bl.a. renhold og driftstjenester (pkt 5).

I forhold til reklame, har kanskje flere sett reklamefilmene til NTNU. Når man får

presentert glossy reklame i stedet for nøktern informasjon om studiet, kan det føle til mer feilvalg, noe jeg ser på som svært uheldig både samfunnsøkonomisk og for den enkelte ikke minst (pkt. 6). En konsekvens av denne målstyringen har også vært at man oppretter nye "motefag" i konkurranse om studentene, heller enn av faglige årsaker.

Det er et absolutt inntrykk at en ansatt ledelse har større avstand til både ansatte og fagforeninger enn en valgt en. Et hardere press mot de ansatte har også fulgt i kjølvannet av dette (pkt. 6). Kristin Clemet fjernet i sin tid forskningsretten til de ansatte, og den rødgrønne regjeringen har ikke gjort noe for å få denne på plass igjen. Målstyringen kombinert med økonomiske belønningsmodeller og med budsjett disiplin (pkt. 7), gjør systemet enda mer brutalt.

Dette var kort litt om NPM fra akademia. Stein Østre hadde i et innlegg i Klassekampen 26/3 2010 med mange eksempler fra helsesektoren. Kort kan man jo nevne selve foretaksmodellen, hvor helsesektoren styres som et konsern og etter bunnlinja. Vi kan ta med den tidligere nevnte stykkprisfinansieringen på diagnoser, og en ny måte å føre regnskap på som gjør at sykehusene må beregne avskrivning på bygninger inn i budsjettene, og press på å gå i balanse innenfor dette systemet gjør at presset på ansatte øker kraftig. Aftenposten har bl.a. hatt oppslag på hvordan dette førte til at pasienter har blitt diagnostisert med mer "lønnsomme" sykdommer. Vi kan også nevne de videregående skolene og grunnskolene. Spør du en lærer om han eller hun bruker mye tid på rapportering og dokumentasjon, vil svaret i de aller fleste tilfeller bli ja. I en undersøkelse fra

“Når alt har fått en prislapp, uansett hvor kostbart og byråkratisk det er å sette denne prislappen – er det selvsagt blitt mye enklere for de som har lyst til å privatisere helsevesenet vårt, privatisere og sette ut deler av utdanningssystemet vårt – og kaste bort enda mer offentlige penger ved å putte dem i lommene til private aktører.”

Norsk Lektorlag svarer f.eks. 8 av 10 at kravene til dokumentasjon og rapportering går ut over tid til undervisningsarbeid.

Problemet med målstyringsideologien er at den i sitt grunnlag er uvitenskapelig. I Klassekampen 6/5 2010 skriver Marianne Andreassen at ”Vi kan ikke måle alt, men det kan vel ikke bety at vi ikke skal måle noe?”. Problemet med å måle ”noe” er at det skaper et skjevt bilde av virkeligheten når det bare er det som måles som hensyntas (og det er det som regel). Måler man for lite, får man et dårlig beslutningsgrunnlag, og man tar feil avgjørelser – avgjørelser som får uforutsette konsekvenser.

Så kan man selvsagt måle mer. Men måler man for mye, går enorme ressurser bort i byråkrati, som kunne blitt brukt til å skape bedre tjenester (som vi har sett over). Dette kompliseres ytterligere av at mange av de viktigste tingene offentlig sektor driver med, rett og slett ikke er målbare.

Andreassen og andre tilhengere av NPM må tro at det finnes en vei mellom det å måle for lite, og det å måle for mye. Min erfaring er at det ofte ikke går noen vei mellom disse to grøftene. I dag gjør vi nemlig begge deler. Vi måler så lite at vi får masse uforutsette konsekvenser (bukk-havresekkproblematikk i academia, både iht. karaktersetting, etablering av nye fagtilbud, og nominering av tidsskrifter), og vi måler så mye at det går uforholdsmessig mye ressurser til administrasjon (lærere er nevnt, men man kan også nevne administrasjon i helsesektoren etter sykehusreformen). Det finnes altså ikke noen målstyringsvei – bare ei stor grøft.

Dette er altså NPM! Det er ineffektivt, dyrt, upopulært og det ødelegger offentlig sektor. Dessverre er det altså staten via SSØ som presser på for å få denne ideologien inn, og den rødgrønne regjeringa har ikke klart (eller ønsket?) å gjøre noe med det.

Hvorfor NPM?

Har dette systemet så ingen fordeler? Jo – det har det selvsagt. Når økonomiske prioriteringer kommer ut av et regneark-system, heller enn reelle vurderinger av ressurser og behov, gjør det selvsagt styringen enklere for ledelsen – ingen kan vel krangle med matematiske formler.

Ett ytterligere, og enda skumlere moment er: Når alt har fått en prislapp, uansett hvor kostbart og byråkratisk det er å sette denne prislappen – er det selvsagt blitt mye enklere for de som har lyst til å privatisere helsevesenet vårt, privatisere og sette ut deler av utdanningssystemet vårt – og kaste bort enda mer offentlige penger ved å putte dem i lommene til private aktører. Enkelte på høyresida tror åpenbart at penger oppstår fra ingenting med en gang man privatiserer, men eventuelle innsparinger kommer selvsagt ved dårligere tilbud til de som bruker tjenestene, og/eller dårligere forhold for de ansatte.

Det er trist at heller ikke Arbeiderpartiet har fått med seg denne sammenhengen, heller ikke her i Sør-Trøndelag hvor de nå har gått inn for å sette ut kollektivtrafikken i fylket på anbud.

Innimellom virker kampen mot NPM en god del ensommere i partipolitiske sirkler, enn den gjør i fagforeningssammenheng. Det er synd, for selv om mange politiske endringer må presses gjennom nedenfra, blir det alltid enklere dersom det finnes noen som allerede er lydhøre på det politiske nivået.

Alternativene til NPM

Jeg har lest boka ”Deltagerne” som SVs nestleder Audun Lysbakken skrev sammen

med Ingvar Skjerve. Sosialisme må handle om økt deltagelse, og en utvidelse av demokratiet. Stikkord var f.eks. mer makt til de ansatte på arbeidsplassen og deltagende budsjettering: i det hele tatt – økt folkelig deltagelse i de fleste beslutningsprosesser.

Men dette – som engelskemennene sier – begs the question: Hvorfor har ikke SV klart å gjøre noe med dette etter over fem år i regjering? I første periode satt de sågar med både finansministeren, ”nyskappingsministeren”, og to utdanningsministere. Tvert imot har altså ”balansert målstyring” og NPM fortsatt med uforminsket styrke.

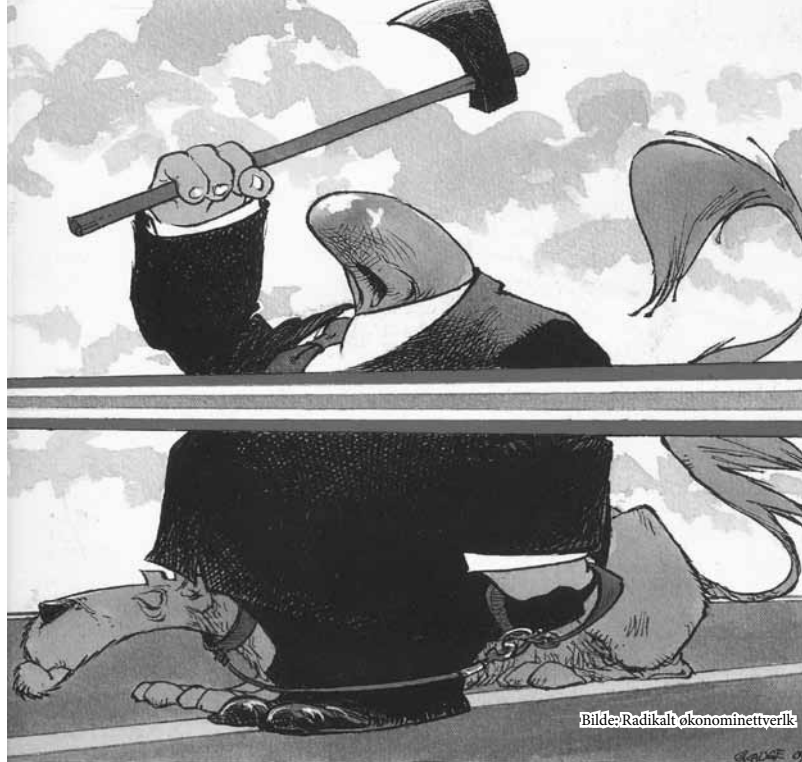
De som jobber i offentlig sektor de som best kjenner hvor skoen trykker og det er disse vi bør ta tak i for å få en bedre offentlig sektor.

Jeg trodde i utgangspunktet at det sikkert måtte være Jens Stoltenberg, som satte foten ned og skapet på plass og som hindret SVs gode intensjoner. Jeg kjenner jo nok SV’ere til å vite at det er

en høyrefløy og en venstrefløy også i det partiet, men jeg trodde ikke høyrefløyen var så langt til høyre at de var imot å utvide demokratiet. Så feil kan man ta. Mimir Kristjansson kom med en interessant opplysning i så måte i en kronikk i Klassekampen 5/5 2009:

“SVs landsmøte [var] nær ved å snu i spørsmålet om rektorvalg også på universitet og høyskoler. I landsstyret gikk et mindretall på 10 inn for å stryke at «SV mener Universitets- og høyskoleloven bør endres slik at det blir obligatorisk med valg av rektor og fakultets- og instituttledelse.» På selve landsmøtet fikk strykningsforslaget støtte fra et flertall i programkomiteen før det heldigvis ble nedstemt i landsmøtesalen.”

SV har en høyreside som antageligvis er hovedårsaken til at det blir med pratet til Lysbakken. Heldigvis kan denne fløyen i det minste bli nedstemt av grasrot-

Bilde: Radikalt økonominettverk

SV på landsmøter, men i den daglige politikken i regjering hjelper det lite.

Men det betyr ikke at ideen om mer demokrati er dårlig. Jeg tror de som jobber i offentlig sektor – på sykehus i skolen og andre steder er de som best kjenner hvor skoen trykker og at det er disse vi bør ta tak i for å få en bedre offentlig sektor. De ansatte skal sitte i førersetet, og ikke få stadig nye reformer trykket ned over hodet på seg fra en stadig mer autoritær og fjern ledelse.

Det er derfor grunn til å se nærmere på og videreutvikle Fagforbundets "modellkommuner", hvor fagforeningene dras inn i et samarbeid for å effektivisere og forbedre offentlig sektor, heller enn målstyring via noen få enkelt målbare indikatorer. Men man kan også gå enda lenger.

På universiteter og høyskoler er det en lang tradisjon for at de ansatte velger sine ledere. Det er en demokratitradisjon som venstresida og fagbevegelsen tradisjonelt støtter. Hvorfor ikke utvide denne også til andre områder? Jeg ser ingen grunn til at ikke lærerne på en videregående skole kan velge sin egen rektor. Det er de som sitter på både fagkompetanse og lokalkunnskap, og også innenfor andre sektorer kan man se for seg slike løsninger.

Høyresida – dessverre med støtte fra Arbeiderpartiet, har de siste årene presset igjennom toppstyring, privatisering og stykkprisfinansiering under et påskudd av at det skal skape en "mer effektiv" offentlig sektor. Det har vi sett at det ikke gjør. Venstresidas svar må i stedet være: Mer samarbeid, og mer demokrati!

Hvem kan så være alliansepartnere i dette arbeidet mot NPM? Foruten fagbevegelsen i offentlig sektor og Rødt? På tross av SVs høyrefløy finnes det også en del gode tendenser i SV, og partiet har startet en NPM-gruppe ledet av Aksel Hagen.

Senterpartiet har Lundteigen, som er klar og tydelig på disse spørsmålene, og siden dette ikke er en av Sp sine kjernesaker får han liten opposisjon i partiet i disse spørsmålene. Baksiden er selvsagt at det heller ikke er svært mange andre i Sp som jobber mye med disse spørsmålene.

På enkeltsaker kan man få støtte i kampen mot NPM langt ut på høyresiden - kanskje særlig når man viser fram det byråkratiet som vokser fram. Dagfinn Høybråten har vært svært tydelig i sin kritikk av sykehusreformen og foretaksmodellen, og kommer i sin bok "Pengene eller livet" i følge Jan Arild Snoen med "et oppgjør med markedstenkningen som ligner svært på SVs kritikk av New Public Management".

Bøygen i NPM-spørsmålet er åpenbart Arbeiderpartiet. Det virker som Ap-ledelsen kjører en forvirringsstrategi, hvor de later som de ikke vet hva NPM er, eller evt. prøver å få andre til å tvile på hva det er, og mens LO blir stadig mer krakilske høres det ut som Ap tror de gjør akkurat som LO sier. Dette kan selvsagt ikke fungere i lengden, så nå bør fagforeningsfolkene i Arbeiderpartiet brette opp armene og kjøre en prosess fram mot et landsmøte - så får vi andre bidra med et tilstrekkelig press fra utsida.

Ronny Kjelsberg er leder for Rødt i Sør-Trøndelag, og gruppeleder på Fylkestinget. Han er også sekretær i NTLs landsforening for Universiteter og Høgskoler.

Terje Halvorsen

Historie, politikk og polemikk

18 nyskrevne og tidligere publiserte essays om historiske stridsemner

Historieprofessoren Terje Halvorsen setter i denne boka søkelys på bl.a. Haakon Lies tvilsomme historieskriving om NKP, arkivvandalen Tron Gerhardsen, historieforvrengeren Roy Jacobsen, den overfladiske og inkonsekvente Erling Fossen og myteskaperen Marie Simonsen. Og han fører kritisk dialog med kolleger som Lars Borgersrud, Torggrim Titlestad og Knut Kjeldstadli.

250 sider. Kr 220,-

Til salgs gjennom forlagets hjemmeside,
www.marxistforlag.no, i universitets- og
høgskolebokhandler og Tronsmo Bokhandel,
www.tronsmo

**marxist
forlag**

1989 i den arabiske verden?

AV TORGEIR SALIH HOLGERSEN

Den arabiske verden var en bastant blokk av korrupte diktaturer. Tunisias mangeårige diktator Zine Al Abidine Bin Alis ydmykende hals over hode flukt kan bli begynnelsen på en demokratisk bølge. Det er ikke utenkelig at det kan bli en bølge med like stor kraft som den som skyldte over østblokkstatene høsten 1989 og som endte med den forhatte Berlinmurens fall. Det er flere likhetstrekk mellom situasjonen i Østblokklandene i 1989 og de arabiske statene i dag:

Forakta regimer

En grunnleggende likhet er at dagens regimer i den arabiske verden ikke bare er udemokratiske i innhold. De mangler også ethvert snev av folkelig støtte. I likhet med hva tilfellet var med Jaruzelskis Polen og Honeckers DDR, har Bin Alis Tunisia, kong Abdullahs Jordan og Hosni Mubaraks Egypt lenge blitt betraktet av sine lands borgere som regimer som utelukkende sitter med makta av to grunner: For å bevare sin egen makt og privilegier og for å tjene de geopolitiske interessene til en utenforstående supermakt.

Utenom regimets administrasjon og sikkerhetsstyrker finns det ingen samfunnsklasse, ingen etnisk gruppe, ingen religiøs gruppering, ikke en gang en klan eller stamme som genuint støtter disse regimene og som vil kunne mobiliseres som motkraft i det flertallet setter seg i bevegelse. Regimene har heller ingen reell ideologi å støtte seg til, og ikke noe ideologisk motivert partiapparat, bare en gjeng karrierister som vil hoppe over til opposisjonen ved første tegn til at det vil bedre deres karriereutsikter. I så måte skiller de arabiske diktaturene seg fra Iran hvor regimet nylig klarte å motstå et folkeopprør av betydelig større dimensjoner enn det som nå felte Ben Ali.

Svekket supermakt

Det var Sovjetunionens seier over Nazi-Tyskland under 2. verdenskrig som brakte alle de sovjetvennlige regjeringene til makta i Østblokklandene. De eneste landene hvor kommunistene kom til makta ved egen hjelp og ved folkelig oppslutning, var Albania og Jugoslavia, som påfallende nok også var de kommuniststatene i Øst-Europa som brøyt ut av Sovjetblokken, og Tsjekkoslovakia, som også forsøkte å gå sine egne veier i 1968, men ble stoppet av sovjetisk invasjon. Etter 1968 mistet også det tsjekkosllovakiske kommunistregimet det elementet av reell folkelig oppslutning som regimet fram til da hadde hatt. Alle de andre medlemslandene i Warszawapakten var etter det reine marionettstater for Sovjetunionen. Når disse regimene likevel klarte å holde seg ved makta helt fram til 1989, var nettopp erfaringene fra den sovjetiske innmarsjen i Tsjekkoslovakia i 1968 og i Ungarn 12 år tidligere en viktig del av folks bevissthet. Om regimet i seg selv var svakt og på leirfötter, fantes det en bestemt supermakt i bakgrunnen som ikke ville sitte stille og se på at maktgrunnlaget i egen bakgård smuldret bort.

Selv om måten USA har skaffet seg innflytelse i den arabiske verden har vært noe annerledes, har realitetene på i de seineste tiårene på mange måter vært de samme som de var i Østeuropa etter 1968, med USA i rollen som Sovjetunionen. I noen av landene (Marokko, Jordan, Kuwait) regjerer konger eller sjeiker

som ble installert av tidligere kolonimakter før de trakk seg ut, mens i andre land er det partier med grunnlag i den historiske frigjøringskampen mot kolonimakta som under (Tunisia og Egypt) eller etter (Algerie) den kalde krigen valgte å søke støtte fra USA og Vesten for å oppnå økonomiske fordeler og opprettholde sitt maktgrunnlag.

I motsetning til hva tilfellet var i den sovjetkontrollerte Østblokken, har det skjedd tilfeller i den arabiske verden hvor USA-støtta regimer faktisk har blitt styrtet, slik det skjedde i Syria og Libya og også i det nærliggende, ikke-arabiske, Iran. Det har også vært et tilfelle hvor et tidligere USA-støtta regime vendte seg mot sin tidligere støttespiller; tilfellet Irak. I alle disse landene har befolkningene blitt behørig straffet. Befolkninga i Iran ble straffet med åtte år med krig mot Irak, som i disse årene ble oppildnet og utrustet av Vesten. Befolkninga i Libya ble straffet med bombetokter og

internasjonale økonomiske sanksjoner, mens alle vet hva som til slutt skjedde med Irak.

Både evnen og viljen til å forsyne de arabiske diktaturstatene med våpen, etterretning og i noen tilfeller penger for å opprettholde sin posisjon ved makta, og viljen og evnen til å bruke en rekke ulike virkemidler for å straffe folk og nasjoner som har brutt med alliansen med USA og Vesten, har trolig bidratt til at de arabiske diktaturstatene har klart å holde seg ved makta gjennom flere tiår uten snev av folkelig støtte. Når opprøret i den arabiske verden har startet i 2010 er det derfor heller

Tunisa 20. januar 2011. Foto: Flickr/cjbb

ikke unaturlig å se det i sammenheng med at pilene for USAs makt og innflytelse i verden peker bratt nedover, akkurat slik de gjorde for Sovjetunionen på slutten av 1980-tallet.

USAs økonomiske problemer er ikke av samme karakter som Sovjetunionens. USA har ikke problemer med forsyning av dagligvarer til befolkninga. Til gjengjeld hadde Sovjetunionen heller ikke USAs problemer med galopperende underskudd på såvel statsbudsjettet som handelsbalansen med utlandet på 1980-tallet.

Sovjetunionen sleit gjennom hele 1980-tallet med en krig som både geografisk og i forhold til forløpet av krigen er nesten 100 prosent identisk med de problemene som USA sliter med i Afghanistan i dag.

Mangelen på tiltro til eget system førte til at den antatte reformatoren Mikhail Gorbatsjov ble valgt til generalsekretær i det sovjetiske kommunistpartiet i 1985 etter at de tre foregående geriatriske generalsekretærene hadde avlidt i rask rekkefølge. I USA bidro kombinasjonen av økonomisk krise og håpløse utsikter i krigene i Irak og Afghanistan til at den antatte reformatoren Barack Obama ble valgt til president i 2008. Gorbatsjov startet reformer i den sovjetiske økonomien, men resultatet ble bare forverring og økt folkelig forbitelse. Foreløpig ser det ikke mye bedre ut for Obama. Gorbatsjov ble derimot en helt i utlandet for sin vilje til å la være å gripe

inn mot demokratibevægelsen i Øst-Europa i 1989. For dette mottok han Nobels Fredspris. Barack Obama har allerede mottatt Nobels Fredspris. Det gjenstår å se om han vil følge Gorbatsjovs eksempel og la de USA-støtta diktaturregimene i den arabiske verden falle på samme måte som Sovjetunionen lot Østblokkdiktaturene falle i 1989.

Dødsstøt for sionismen?

Dersom Obama og resten av Vesten lar være å intervenere, og faktisk, som Gorbatsjov gjorde, heller viser støtte til de demokratiske revolusjonene og tydeliggjør at diktatorene må klare seg uten støtte, kan USA og Vesten regne med omtrent like stor taknemlighet fra de undertrykte folkemassene i den arabiske verden som det som ble Sovjetunionen til del da de lot sine østeuropeiske marionettstater falle, det vil si null.

Uten det gamle imperiet i Østblokken, og med en økonomi i stadig nedgang, gikk det knapt to år før Sovjetunionen selv brøyt sammen og hele det kommunistiske systemet i Østblokken dermed var en saga blott. Det er lite trolig at en demokratisk flodbølge over den arabiske verden vil ha tilsvarende konsekvenser for det kapitalistiske verdenssystemet umiddelbart, ettersom systemet ikke ensidig hviler på USAs militære og økonomiske muskler på samme måte som Østblokkkommunismen hvilte på Sovjetunionen. Derimot er det sannsynlig

at det vil få ganske umiddelbare følger for sionismen i Midtøsten. Demokratisering i den arabiske verden vil ikke true sionismen direkte i den forstand at folket i Israel vil reise seg mot det sionistiske systemet på samme måte som folket i arabiske land vil reise seg mot diktaturet. Tvert imot, de mest ekstremistiske formene for sionismen har stadig styrket sin stilling blant israelske velgere gjennom de seineste valgene. Men sionismen hviler ikke først og fremst på støtte fra sionistene selv. Den hviler først og fremst på massiv økonomisk og militær støtte fra USA.

Det hardeste slaget mot sionistiske ekspansjonsplaner kom på 1970-tallet da Israel ble tvunget til å gi Sinai tilbake til Egypt. Dette var delvis et resultat av at USA ønsket en fredsløsning etter at Egypt hoppet over fra Sovjetalliert til USA-alliert etter at Anwar Sadat tok over etter Gamal Abdul-Nasser. Men det er lite trolig at det i seg selv ville vært nok til å presse på plass den mektige Israellobbyen og få Israel til å oppgi både økonomisk lukrative og strategisk svært viktige bosettinger på Sinaihalvøya, som også hadde religiøs betydning for religiøse sionister. Når både den amerikanske Israellobbyen og Israel ble tvunget til å akseptere ønsket om en fredsavtale til Egypts fordel, var det først og fremst fordi den arabiske verden, for første og, hittil, siste gang viste enhet og tok i bruk sin økonomiske makt gjennom å stanse forsendelsene av olje til USA og allierte land i Europa. Dette førte til full

“Dersom Obama og resten av Vesten lar være å intervenere, og faktisk, som Gorbatsjov gjorde, heller viser støtte til de demokratiske revolusjonene og tydeliggjør at diktatorene må klare seg uten støtte, kan USA og Vesten regne med omtrent like stor taknemlighet fra de undertrykte folkemassene i den arabiske verden som det som ble Sovjetunionen til del da de lot sine østeuropeiske marionettstater falle, det vil si null.”

stans for økonomiene i Europa som var direkte avhengige av oljeimporten fra Midtøsten, men også til en eksplosjonsarta prisøkning på olje som også ramma forbrukere og industri i USA, som i første rekke får sin oljeimport fra Latin-Amerika, særlig Venezuela.

I dag er USA enda mye mer sårbar for denne typen virkemidler fra de arabiske oljeeksportørene. For det første fordi USA nå er enda mye mer avhengig av import av olje enn den gangen da USAs egen produksjon var høyere mens forbruket var betraktelig lavere. For det andre fordi USAs viktigste direkte oljeleverandør, Venezuela, med all sannsynlighet hadde støttet en arabisk oljeblokade av USA for å presse USA til å presse Israel til å oppgi illegale bosettinger, oppheve okkupasjonen av Vestbredden og blokaden av Gaza og rive den folkerettsstridige muren på okkupert palestinsk territorium.

Opprøret sprer seg

Fortsatt kan man ikke konkludere med at Tunisia og Egypt har fått et grunnleggende regimeskifte, men signalene om en omlegging av den geopolitiske orienteringa er tydelige. Mest oppsiktsvekkende er det at iranske marinefartøyer har fått passere gjennom

For det andre er han kritisk mot Israel. I følge NRKs Odd Karsten Tveit har han uttalt at han ikke vil si opp fredsavtalen, men at han vil holde forbindelsene med Israel på et minimumsnivå inntil en fredsavtale med palestinerne som grunnlag for opprettelsen av en suveren palestinsk stat er på plass.

Demonstranter på Tharirplassen. Foto: Hossam el-Hamalawy

På samme måte som demokratibølgen i Øst-Europa i 1989 førte til riving av den forhatte Berlinmuren, kan derfor demokratibølgen som kanskje, forhåpentligvis, vil skylle over den arabiske verden føre til at den minst like forhatte separasjonsmuren på okkupert palestinsk territorium blir revet.

Suezkanalen. Den Mubarakutnevnte, og -lojale, statsministeren Ahmed Shafiq måtte trekke seg. I stedet ble den tidligere transportministeren Essam Sharaf utnevnt. Sharaf har tillit blant demonstrantene av to grunner: For det første trakk han seg i sin tid i protest mot korrupsjonen i regjeringa.

I andre land i regionen er utviklinga foreløpig mer uklar. I Jordan hvor demonstrasjonene spredte seg først, har det foreløpig ikke skjedd noe nytt. I Algerie har forsøk på å organisere protester blitt slått hardt og brutalt ned. I Marokko har det vært store demonstrasjoner, men også der har politiet slått ned protestene.

I Yemen har det vært de mest langvarige folkelige protestene mot regimet, men situasjonen der er noe annerledes ettersom landet lenge har hatt en politisk opposisjon og klanlojaliteter er sterke, noe som gjør at regimet også har sterkere støttespillere også i folket enn i mer moderne samfunn som Egypt og Tunisia.

Opprøret har også inspirert opposisjonsgrupper i Irak, spesielt i det kurdiske Nord-Irak, hvor det har vært massive demonstrasjoner mot den regjerende koalisjonen av “klanpartiene” PUK og KDP.

Blant de autokratiske gulfstatene har

Marxistisk Forum

“På samme måte som demokratibølgen i Øst-Europa i 1989 førte til riving av den forhatte Berlinmuren, kan derfor demokratibølgen som kanskje, forhåpentligvis, vil skylle over den arabiske verden føre til at den minst like forhatte separasjonsmuren på okkupert palestinsk territorium blir revet.”

opposisjonelle begynt å bevege på seg i Oman, mens regimet i den hardeste politistaten, og det geopolitisk viktigste landet i Midtøsten, og kanskje verden, Saudi-Arabia, foreløpig har klart å holde ting i sjakk.

I Bahrain har det derimot vært kjempedemonstrasjoner og kraftige sammenstøt, og det er trolig det landet som per i dag har størst utsikter for å få en form for maktskifte. Også der har imidlertid regimet en form for støtte i deler av befolkninga, det vil si blant sunnimuslimene som utgjør drøyt 20 prosent. Skulle det skje en demokratisk omveltning i Bahrain og en representant for sjiaflertallet komme i statsministerposisjon, kan det bli dramatisk for USA som har sin militære hovedbase i landet.

Libya er det landet som utvilsomt har fått mest oppmerksomhet, og det eneste landet hvor opprøret har fått en militær form. Her har opprørerne per nå tilsynelatende kontroll over omtrent halve landet, om enn en mindre andel av befolkninga, ettersom en så stor del av befolkninga lever i hovedstaden som fortsatt er klart under al-Qadhafi-regimets kontroll. Al-Qadhafi har i løpet av de siste årene bevega seg fra å være selve sjefsterroristen til å bli en av flere diktatorer i regionen med gode forbindelser til vestlige oljeselskaper. Al-Qadhafi har også samarbeida med vestlige interesser geopolitisk, i kampen mot Al-Qaida, men også i forbindelse med konflikten i Darfur, hvor Libya det siste året har vært base for den USA-støtta opprørsgruppa JEM. Dette har likevel ikke hindra vestlige land, med USA i spissen, fra å fordømme Al-Qadhafi i kraftige ordelag på en helt annen måte enn hva tilfellet var i startfasen av opprøret i Egypt, da Mubarakregimet drepte hundrevis av helt fredelige ikke-bevæpna demonstranter.

Alt tyder på at USA og Vesten søker å posisjonere seg i forhold til et kommende nytt regime i Libya, og i den forbindelsen søker de å gjenskape bildet av Al-Qadhafi som Vestens gamle fiende. Den rollen er al-Qadhafi da også mer enn villig til å spille i den situasjonen han nå befinner seg i, for dermed å kunne spille ut det antiimperialistiske kortet mot opprørerne, som bin Ali og Mubarak aldri kunne få gehør for. Det gjør at utfallet av kampen i Libya på det nåværende tidspunktet er umulig å spå. Det er også vanskelig å vite hva utfallet blir om al-Qadhafiregimet faller.

Selv om Vesten gjør sitt ytterste nå for å innynne seg i opposisjonen, og også har gamle kontakter der fra de delene av opposisjonen som er knytta til det gamle kongehuset som regjerte Libya på korrump vis før al-Qadhafi tok makta for 41 år siden, er det langt fra sikkert at det er disse som vil vise seg å være de sterkeste. Opprørerne har også fått sterk og tidlig støtte fra blant andre Yusuf al-Qaradawi, en av de mest innflytelsesrike teologene knyttet til Det muslimske Brorskapet i Egypt. Spesielt i det østlige Libya, hvor opprørerne per i dag har makta, har islamistiske grupperinger, både Brorskapet og mer militante grupper med forbindelser til Al-Qaida, hatt sin tradisjonelle base.

Denne teksten ble opprinnelig skrevet 21. januar 2011, altså før oppstarten av den egyptiske revolusjonen. Avsnittet “Opprøret sprer seg” er lagt til 3. mars 2011.

Marxistisk Forum er en partipolitisk uavhengig organisasjon og medlemskap i andre politiske organisasjoner står enhver fritt.

Forumet bygger på marxistisk teori og har som formål å spre opplysning om marxismen. Det vil også etter evne bidra til marxismens fornyelse og videreutvikling.

Forumet anerkjenner ingen dogmer i marxismen. Det er naturlig at det finnes og oppstår ulike meninger om marxistiske teorier, metoder og handlingsmønstre. Slike divergenser må finne sine naturlige løsninger gjennom diskusjon, forskning og erfaringer.

Vi anser alle mennesker som likeverdige, og går inn for at alle skal gis like muligheter. Derfor går vi imot meningsundertrykkelse, det være seg religiøs og etnisk undertrykkelse, eller undertrykkelse på grunnlag av kjønn. Vi vil virke for at det enkelte menneske skal ha størst mulig innflytelse på sitt eget liv og utvikling allerede

i vårt nåværende samfunn. “Det enkelte menneskets frihet er en forutsetning for alles frihet” (Karl Marx).

Marxistisk Forum verdsetter dialog med folk som tenker annerledes, og er positiv til samarbeid med andre om oppgaver av felles interesse.

Marxistisk Forum ble grunnlagt i 1967. Forumet samarbeider i Norge med Bevegelsen for sosialisme og Marxist Forlag.

marxistisk-forum.no

Soga til den egyptiske arbeidarrørsla

AV ATEF SAID

Den egyptiske arbeidarklassa er ei av dei eldste i regionen, med lange tradisjonar for internasjonal solidaritet. I 1947 boikotta egyptiske hamnearbeidarar nederlandske skip i solidaritet med det indonesiske folket sin fridomskamp. Fagforeininga vedtok ei fråsegn mot kolonialismen. Dei lot ikkje skipa gå gjennom Suezkanalen trass i motstanden frå dei engelske herrefolka.

Det tjuande århundret byrja med ei streikebølge til dels forårsaka av at egyptiske arbeidarar blei diskriminert andsynes europeiske gjestarbeidarar. I 1900 danna dei den fyrste fagforeininga, "Sigarettmakarane sin liga". I løpet av 1919 spelte dei egyptiske arbeidarane ei viktig rolle i den antikolonialistiske kampen. I 1921 blei Den Nasjonale Samanslutninga av Egypt sine Arbeidarar danna av 90 fagforeiningar. Samanslutninga blei forboden tre år etter. Men arbeidarane heldt fram med å protestere mot arbeidstilhøva og koloniherrane. I slutten av førtitalet hadde dei nær på 500 fagforeiningar.

Frå Nasser til Mubarak

Ein av dei mest kontroversielle og samansette epokane til venstresida og arbeidarklassa i Egypt var regjeringssperioden til Gamal Abdul Nasser (1954 – 1970). Nasser sitt regime forkynnte sosial rettferd. Nasser vart kjent som ein leiar for den alliansefrie rørsla og ein støttespelar for den tredje verda sin frigjeringskamp. Men tilhøvet til den egyptiske arbeidarklassa var meir innflokt. Nasser nasjonaliserte den egyptiske økonomien og omdanna den til ein slags statssosialisme. I teorien åtte arbeidarane produksjonsmidla. Den nasjonale arbeidarsamanslutninga reetablerte seg under Nasser, men blei til ein reidskap for staten til å kontrollere fagforeiningane og medlemmene deira. 20 dagar etter Nasser sitt statskupp gjekk det føre seg ein streik mellom arbeidarane

i Kafr al-Dawar, der dei to leiarane Mustafa Khamees og Abdel Rahman al-Baqary blei dømt og avretta av ein spesialdomstol. I 1956 oppløyste det egyptiske kommunistpartiet seg sjølv av di leiarane meinte at sosialismen var i ferd med å byggjast under Nasser. Nokre partimedlemmer var mot avgjersla og reetablerte seg i 1975.

I januar 1977 blei det sett i gong ein nasjonal arbeidaroppreist mot regimet til Anwar Sadat, i byrjinga av forhandlingane med IMF. Dette vart kjend som brøddoppstanden, ein nasjonal protest mot regjeringa sine planar om å auke prisane på basismatvarer. Ho starta med streiken til tekstilarbeidarane i Kairo og marinen i Alexandria. I etterkant av streiken arresterte politiet mange arbeidaraktivistar og sosialistleiarar. Den reaksjonære fagrørsla tok stilling mot arbeidaroppreista. Mange analytikarar omtala oppreista som Egypt sin tapte revolusjon.

I byrjinga av åttiåra gav Hosni Mubarak uttrykk for å vere ein mer liberal preident mot opposisjonell arbeidarverksemd. Men gjennom 80- og 90-åra slo politiapparatet til Mubarak ned arbeidarstreikar. I nokre tilfelle, som i stålarbeidarsteiken i 1989, blei streikande arbeidarar drepne av politiet. Arbeidarane såg ikkje nokon måte å stogge privatiseringane og strukturendringane. Men sinnet vakna då arbeidarane innsåg at dei måtte arbeide lenger for lågare løn. Særskilt i 1990-åra var propagandamskineriet aktivt i å fremja politikken til den internasjonale

pengefondet (IMF). Staten lukkast i å overtale ein halv million arbeidarar til å gå av med sluttpakker. Mange arbeidarar endte opp utan arbeid, eller med verre arbeid. Regjeringa ga store skatteletter til investorar som bygde opp ny industri. Men arbeidarane var venta

å skulle arbeide 12 timer om dagen eller meir, og hadde ikkje noko vern frå fagrørsla. Mange arbeidaraktivistar har sagt meg at den nasjonale arbeidarsamanslutninga tar parti mot arbeidarane i dei fleste saker. Berre 25 % av arbeidarane var fagorganisert i 2009.

Den nasjonale arbeidarsamanslutninga blei til ein reidskap for staten til å kontrollere fagforeiningane og medlemmene deira.

Den nasjonale arbeidarsamanslutninga tar parti mot arbeidarane i dei fleste saker.

Den nye arbeidarrørsla

I desember 2006 gjekk 27 000 arbeidarar i den største statseigde fabrikkken i Egypt, Al-Mahala Al-Kobra Misr Spinning og Veving, til streik av di leiinga ville redusere dei årlege bonusane deira. Etter fem dagar fekk arbeidarane bonusane. I september 2007 streika 104 000 tekstilarbeidarar, inspirert av den vellukka streiken på Al-Mahala, og regjeringa såg seg nøydd til å innfri krava deira.

Streikane var fredelege og øydela ikkje fabrikkken. Sjølvorganiseringa skipa eit rom for læring og leiarskap. Arbeidarane blei sjølvsikre og tok del i avgjersler. Mange meinte at dei måtte lage eigne fagforeiningar utanfor styresmaktene sin kontroll.

I desember 2007 streika over 55 000 skatteinnskrevjarar, noko som førte til 90 prosent nedgang i skatteinnskrevjinga. Kravet var å gjere arbeidstilhøva lika gode som hos

Egyptiske skatteinnkrevjarar demonstrerar mot den regimetro fagrørsla, august 2007 Foto: Hossam el-Hamalawy

offentlege tenestemenn. Under streiken valde arbeidarane eit råd med representantar frå heile Egypt. Rådet inkluderte arbeidskomitear og oppmoda til solidaritet mellom mannlege og kvinnelege arbeidarar. Streiken endte med danninga av den fyrste sjølvstendige egyptiske fagforeininga.

I 2007 var det totalt 850 streikar og arbeidsnedleggjingar. I eit hefte frå Socialist Study Center omtala Omar Sida og Mustafa Bassiouni den nye streikebølgja som fødselen til ei ny arbeidarrørsle i Egypt.

Tekstilarbeidarane i Mahalla oppmoda til ei ny streik 6. april 2008. Politiske aktivistar freista å gjere streiken om til ein generalstreik ved bruk av nye sosiale medium. Politiet gjekk til aksjon natta 5. april og arresterte mange av leiarane. Fleire arbeidar- og internettaktivistar vart arresterte og torturerte. (Merknad frå omsetjar: 6. april-rørsla som organiserte den egyptiske revolusjonen i 2011 vart fødd i samband med denne streika.)

Kring 30 prosent av dei egyptiske arbeidarane er arbeidslaus. Landet har 100 000 heimlaus. Utanlandsgjelda er på 68 milliardar kroner, ein reknar med at om lag halvparten har blitt stole og plassert i utlandet av Mubaraks korrupte elite. Egypt var leia av ein samanslutning mellom ein korrupt borgarskap og korrupte

teknokratar. Mubarak var ein diktator som styrte landet frå 1981 ved hjelp av unnatakslover og eit repressivt politiapparat. Regimet har vore støtta av USA av di dei har trygga usamerikanske interesser, særskilt i høve til Israel/Palestina-konflikta. I 2006 var budsjettet for intern tryggleik 8,5 milliarder kroner, meir enn heile helsebudsjettet. Tryggleikspolitiet har 1,4 millionar tilsette, om lag fire gonger så mange som hæren. Mange aktivistar og analytikarar er samde om at Egypt har vore ein politistat par excellence.

Egypt var leia av ein samanslutning mellom ein korrupt borgarskap og korrupte teknokratar... Mange aktivistar og analytikarar er samde om at Egypt har vore ein politistat par excellence.

blitt tekne i å plyndre og stått bak vald har vore agentar frå Mubaraks hemmelege politistyrkar. Den einaste bygningen som har blitt brent ned på Tharirplassen er hovudkvarteret til det styrande Nasjonaldemokratiske partiet. Folk har organisert nabolagsvaktstyrkar for å sikre privat og offentlig eigedom.

Det muslimske brorskapet tok ikkje del i

Kva du lyt vite om den egyptiske revolusjonen

Det er ein masseoppreist som har gått føre seg i alle fylkar og byar, sjølv små landbyar. Demonstrasjonane har samla 500 000 menneskje i Kairo, 200 000 i Alexandria, 150 000 i Mahala, 50 000 i Suez. Minst 200 demonstrantar har blitt drepne, over 1500 sår. Frykta for eit kaotisk Egypt med plyndring og herjingar er propaganda frå regimet. Dei fleste som har

protestane før dei hadde vart i tre dagar. Dei unge i gatene bryr seg ikkje om dei religiøse slagorda til brorskapet. Eit mykkkje brukt slagord har vore: "Vi treng eit demokratisk, sivilit styre, ikkje eit religiøst styre og ikkje eit styre av tjuvar!" Mubarak pressa kristne leiarar og sjeiken ved al-Azhar-moskeen til å seie at dei stødde Mubarak. Mange kristne demonstrantar bar kross i demonstrasjonane dagen etter. Somme har ropa: "Sjeikar og pavar, hald kjefte for fanden!" Ingen av muslimbrørene har våga å ta på seg æra for oppreisten. Dei er då óg kjend for å vere temmeleg pragmatiske i politikken deira.

Det skapast historie i Egypt no. Ein kamp for folkestyre og fridom.

Atef Said er ein menneskerettsadvokat frå Egypt som no bur i USA. Artikkelen er omsatt av Paul Johan Thunes Jensen og Aslak Storaker. Publisert etter avtale med Against the Current

Arbeidarkampen held fram i Egypt

Av **MOSTAFA OMAR**

Spreinga av arbeidaroppreisten sidan Mubarak fall, er forvitneleg. Dette er eit uttrykk for korleis lokket er blitt løfta av det egyptiske samfunnet – individ og grupper frå alle samfunnslag føler no at dei kan organisere seg og handle for å lufte sine klagemål og få svar. Med ein gong Mubarak fall, så starta hundretusenvis av offentlege tenestefolk og arbeidarar ei djerv streikebølge, sit-ins og protestar for å krevje høgre løner og avskjeden av overbetalte, korrupte direktørar; mange av dei er medlemmer av Mubaraks mykje hata Nasjonale Demokratiske Parti (NDP). Arbeidarar frå den private sektor går også til handling for liknande krav. Den 30. januar forma fire uavhengige fagforeiningar, leia av foreininga for innsamlarar av eigedomsskatt, den Egyptiske Uavhengige Fagforeiningsføderasjonen, og han veks stendig.

Det høgste rådet

Kombinasjonen av desse politiske og sosiale kampane har vunne nokre viktige innrømmingar frå både arbeidsgjevarar og hærens Høgste Råd i vekene etter Mubaraks fall. For eksempel, det Høgste Rådet sette til side den gamle udemokratiske grunnlova og utnemnde eit utval av lovekspertar som skulle endre ho i demokratisk lei. Den nye regjeringa fryste kontiane og gav ordre til arrest av ei rekkje forretningsfolk og tidlegare ministrar som stod Mubarak nær, likeins kontiane til Mubarak og familien hans. Streikande arbeidarar har vunne viktige innrømmingar på løner og andre føremoner. Offentlege etatar og ministerium har heva løner og gitt fast tilsetjing til tusenvis av arbeidarar som hadde hatt midlertidige kontraktar.

Dessutan har arbeidarar mange stader tvinga ut upopulære og korrupte direktørar. Til dømes streika 24.000 arbeidarar i Misr spinne- og veveriselskap – det største statlege selskapet i Egypt, i industribyen Mahalla el-Kubra – den 17. februar for å kaste direktøren i selskapet, og dei vann.

Det Høgste Rådet til hæren, ikkje revolusjonære organisasjonar, hamna på toppen etter 11. februar.

Men så langt har desse kampane ikkje vore nok til å tvinge det styrande Høgste Rådet til å innrømme viktige demokratiske krav eller tilfredsstillende grunnleggjande klagemål åt arbeidarane. For eksempel skifta det Høgste Rådet ut 11 ministrar den 23. februar i Mubaraks regjering, men nekta å skifte ut heile regjeringa. Rådet har sleppt fri meir enn 230 politiske fangar, men nekta å frigje hundrevis av andre. Hæren har også nekta å avskaffe unntakslovene mot politisk dissens, dei overlæt denne avgjerla til ei framtidig folkevald regjering. Det Høgste Rådet og regjeringa deira har stendig tatt ei hardare linje mot arbeidarprotestar og –krav. Rådet nekta å gje etter for eit folkeleg krav om å setja 1200 pund som ei nasjonal minimumsløn. I tillegg har militære leiarar og regjeringsmedia lansert ein propagandakampanje der dei skuldar streikande arbeidarar for å setja sine snevre, sekterske krav over dei høgre nasjonale interessene. Rådet held fram med å åtvara arbeidarar mot å streike og fattige småbønder mot å ta tilbake land dei har blitt drivne frå.

Ved mange høve har dei nye styrarane prøvd å bryte opp streikar og arrestere streikande. For eksempel arresterte hæren sju streikarar den 22. februar i Adamiya Port i Suez, og ein tanks drap ei gammal kone som var mellom dei protesterande som prøvde å frigje dei arresterte streikande. Rådet freistar å stogge krava frå oppreisten, og for å møte denne utfordringa

har ymse krefter som ungdomsforbund, uavhengige fagforeiningar og sosialistiske rørsler kalla saman til fortsette masseprotestar i Tahrir og andre stader i landet kvar fredag for å halde presset oppe. Den 25. februar kom meir enn ein halv million menneske til Tahrir-plassen for å krevja avgangen til regjeringa til Ahmed Shafiq. Sosialistar og venstrefolk dannar folkelege komitear for å forsvare revolusjonen i fabrikkar og i grannelag og landsbyar. Målet er å mønstre krefter som kan konfrontere regimet lokalt. Berre i Kairo har 16 slike grannelagskomitear blitt danna og er verksame. Sosialistar har trykka tusenvis av laupesetlar med tittelen "Revolusjonen i Egypt" for å rekruttere nye medlemmer.

Dei revolusjonære

Det faktum at dei fleste av dei politiske og økonomiske krava frå 25. januar oppreisten enno ikkje har blitt møtt, speglar det faktum at det Høgste Rådet til hæren, ikkje revolusjonære organisasjonar, hamna på toppen etter 11. februar. Dei militære leiarane av Rådet kasta Mubarak for å avverja at det politiske opprøret skulle gå vidare til ein sosial revolusjon som kunne truge heile den kapitalistiske samfunnsstrukturen. Det Høgste Rådet er sjølv ein integrert del av den egyptiske kapitalistklassen. Det er sett saman av generalar frå Mubarak-tida som sjølv har god nytte av det rådande klassesystemet i Egypt. Militæret kontrollerer om lag ein fjerdedel av økonomien, som inkluderer ein gigantisk våpensektor, bygg og anlegg, fabrikkar, jordbruksland, hotell og så bortetter. Det er inga tvil om at Rådet har skjont at det må gje monalege økonomiske og politiske konsesjonar til revolusjonære og arbeidarar for å stabilisere systemet. Men Rådet gjer dette for å vinne tid, saktne og kontrollere reformprosessen slik at det kan omorganisere kapitalismen i Egypt.

Foto: Hossam el-Hamalawy

Dette er årsaka til at Rådet insisterer på at det ikkje vil gjera nokon grunnleggjande økonomiske endringar korkje med løner eller pensjonar på kort sikt. Generalane seier at dei skal overlata desse og andre spørsmål, som unntakslovene, til det nye parlamentet. I mellomtida reorganiserer Rådet det diskrediterte politiet. Dei militære styrarane gjorde det klart at dei planla å "reformere" desse hata institusjonane, men hadde ikkje til hensikt å oppløyse dei. Rådet freista også evna si til å temja protestane – og mislukkast. Om natta den 25. februar prøvde hæren å skuve vekk eit tusen demonstrantar som okkuperte Tahrir-plassen etter portforbodet ved midnatt, som hæren hadde bestemt. Militærpoliti og maskerte spesialstyrkar brukte elektriske batongar til å banke opp og spreie protestantar, og arresterte tjue av dei. Soldatane øydela også ein statue som revolusjonære hadde bygt til minne om martyrane i oppreisten. Men på grunn av ein sers kraftig protest frå publikum mot den valdelege taktikken til hæren, og skuldingar om at hæren no gjer det det hemmelege politiet brukte å gjera mot ikkjevaldelege protestantar, - så sende hæren ut ei formell orsaking, som sa at soldatane handla på eiga hand. Dei arresterte vart sleppte laus, og Rådet gav ordre om ikkje å blande seg borti dei tusen folka som igjen okkuperte Tahrir-plassen den neste natta. Og for å vise godvilje, så bygde Presidentgarden ein ny statue for martyrane.

Sjolv om gateprotestar er veldig viktige for å presse regimet så trengst dei mykje meir til å vinne fram med dei demokratiske krava til ein revolusjon.

Utfordringar

Det finst ingen tvil om at alle i Egypt som ynskjer å skuve det politiske opprøret mot fleire sigrar, vil møte store utfordringar framover. Ein av desse utfordringane vil bli å konfrontere freistnaden til den herskande klassen og det Høgste Rådet på å avslutte den revolusjonære impulsen med færrast mulege innrømmingar til arbeidrarar og bønder. Ei anna beslekta utfordring er at delar av middelklassane som støtta kastinga av Mubarak, no appellerer til arbeidrarar og aktivistar at dei skal halde opp med protestane, slik at folk kan gå tilbake til arbeid for å bygge opp att økonomien. Hæren mobiliserer medvite desse middelklassekreftene gjennom mediakampanjen sin, med håp om å vinne dei på si side mot streikane. Hæren vil gjera nokre antikorrupsjonstiltak og innføre nokre parlamentsreformer for å blidgjera dei. Sakte steller somme seksjonar av den Muslimske Brorskap, gamle liberale opposisjonsparti og restar av NDP seg bak Rådet sitt prosjekt. Brorskapen har erklært at dei vil skipa eit politisk parti, og stillteiande tillate at somme av medlemmene og støttespelarane deira går inn i regjeringa og grunnlovskomiteen. Liberale aviser som Al Masry Al Youm, som spela ei nøkkelrolle i å bygge opp opposisjonen mot Mubaraks styre, oppmodar no lesarane til å stole på hæren og gå imot streikar.

Somme ungdomsgrupper som blei danna etter Mubaraks fall, slik som Revolusjonens Ungdomskoalisjon (eng: Coalition of the Youth of the Revolution), held fram med å oppmode til fredagsprotestar, men dei er meir fokuserte på å gje råd til Rådet om gode politiske og parlamentariske reformer enn å byggje solidaritet for arbeidarkrava. Innafor denne ramma har nokre revolusjonære i Egypt blitt utålmodige og frustrerte. Det er klart at kontrarevolusjonære krefter konspirerer flittig mot endringar. Sjolv om militæret hittil ikkje maktar å løyse opp Tahrir demonstrasjonane, så er det klart at desse mobiliseringane ikkje er tilstrekkeleg til å vinne fleire innrømmingar frå Rådet. Her er det viktig å peike på, slik som revolusjonære sosialistar i Egypt no seier, at sjolv om gateprotestar er veldig viktige for å presse regimet, så trengst det mykje meir til å vinne fram med dei demokratiske krava til ein revolusjon. Og ganske avgjerande, den sosiale krafta som kan ta kampen det neste steget framover, er i rørsle. Tvers gjennom alle forsøka til Rådet til å stogge den revolusjonære impulsen og vaklinga til middelklassekrefter, så har streikar og arbeidarklassemobilisering heldt revolusjonsflammen tent.

Den egyptiske arbeidarklassen spelar ei nøkkelrolle til den revolusjonære rørsla som starta 25. januar, i å nå måla om sosial rettferd og politisk fridom. Den sosiale og politiske vekt aleine til dei egyptiske arbeidarane, saman med deira militante potensial, som blir vist kvar einaste dag, gir den revolusjonære rørsla dei beste håp.

Artikkelen er omsatt av Edvard Mongstad.
Publisert etter avtale med SocialistWorker.org

Mot det store sammenbruddet

AV JAN HERDAL

Jens Stoltenberg er blant de som synes det er en god idé å bruke 68 mrd. kroner bare i år på å gjennommilitarisere Afghanistan. Landet ser ut til å trenge en stående hær på 260 000 soldater samt en politistyrke på 160 000 for å forsvare de vestlige verdier. Brutalitets og korrupsjon er allerede kjennemerket på disse styrkene som vesten nå bygger opp og akter å slippe løs på en sakesløs befolkning. Det er et nøye politisk planlagt helvete som forberedes. Stoltenberg har heller aldri hatt et vondt ord å si om USAs og vestens brutale folkemord i og økonomiske ruinering av Irak. Pussig hvordan det borgerlige demokratiet later til å ha våpen som sitt viktigste argument.

USA har verdens største fengelsbefolkning i forhold til folketallet, flere ganger så mange som Kina. USA har ikke en gang ratifisert FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Her befinner de seg i selskap med bl.a. Myanmar (Burma) og det "frigjorte" Sør-Afrika. Neppe tilfeldig at Nelson Mandela endte opp som Vestens politiske superstar. Det er nemlig en viss type menneskerettigheter USA er opptatt av - de politiske. Og dette er viktig, for under et borgerlig maktmonopol kan de nemlig brukes til den kapitalistiske overklassens fordel, f. eks. som brekkjern i et forsøk på å oppløse og kolonisere Kina, slik det skjedde med Sovjetunionen. Det vil skape uante muligheter for ny, sårt tiltrengt profitt for vestlig storkapital. Det er det strategiske målet bak årets fredspris. At menneskerettighetene for de millioner som rammes ikke spiller noen rolle, framgår bl.a. tydelig nok av Naomi Kleins "Sjokk-doktrinen". Les spesielt den delen som handler om Sovjetunionens sammenbrudd, den største sosiale katastrofen i vår tid - til nå.

Mens stort sett geriatriske medlemmer av en parasittisk overklasse fortsetter å dele ut millioner til hverandre, og det politiske apparatet daglig demonstrerer sin absurde handlingslammelse, fortsetter også kapitalismen sin vandring mot stupet, noe som er uten interesse for markedsrettet mediekapital. De kompliserte, interaktive systemene som dagens samfunn bygger på vil ikke tåle trykket av energikrisa. Uten relevante mottiltak blir sammenbruddet og kaoset totalt. Det er slutten på verden slik vi kjenner den. Det er dit store deler av kloden er på veg nå, med USA og Europa i spissen.

Krisa i EU og USA

Et par millioner arbeidsløse spanjoler mister dagpengene i løpet av få måneder. Fra da av får de kr. NULL fra den borgerlige statens side. Den sosialdemokratiske regjeringa henviser dem til suppekjøkken og privat veldedighet. En skjebne som vil ramme stadig flere millioner arbeidsløse europeere.

I november noterte USA seg for sin 26. strake måned med budsjettunderskudd. Ikke nok med det. Utgiftene var dobbelt så høye som inntektene. USAs føderale myndigheter fikk inn 150 og brukte 300 mrd. dollar i november. Underskuddet bare denne måneden var mao. på 150 mrd. dollar - tilsvarende et norsk statsbudsjett. Det er interessant å merke seg at av totale utgifter gikk 126 mrd. dollar eller 38 prosent til militæret, 36 mrd. til å betale

gjeldsrenter til det private finanssystemet og bare halvparten så mye, 20 mrd., til arbeidsledighetstrygd. Dette sier noe vesentlig om politiske prioriteringer og hvilke krefter som styrer USA. USAs sentralbank trykker penger som en gal. Likevel øker arbeidsledigheten, mens levealderen har tatt til å synke. På årsbasis ligger det nå an til enda en underskuddsrekord, ikke minst fordi Obama er presset til å videreføre skattelettelsene for de rike som ble innført av forgjengeren. Det blir bare verre.

Hvor lenge dette går? Ikke lenge.

Den britiske borgerlige regjeringa har innført studieavgifter som igjen reserverer videregående utdanning for de rike, noe som har medført kraftige protester i London. Slike

De kompliserte, interaktive systemene som dagens samfunn bygger på vil ikke tåle trykket av energikrisa. Uten relevante mottiltak blir sammenbruddet og kaoset totalt.

Arbeidsledigheten vokser i USA og EU. Foto: Michael Rafael

“Løsninger” er hundre prosent konsistente med de vi ser ellers i verden. De rike skjermes. Folk flest får betale. Og også dette er bare begynnelsen. Den britiske økonomien går fra vondt til verre. Her har du årsaken: Landet var netto gasseksportør til 2004 og netto oljeeksportør til 2006. Økonomien var solid, og en frekk statsminister Blair kunne ta dette til inntekt for økonomisk liberalisering. I dag er netto oljeimport 14 prosent, forventet å stige til 34 i 2015. Netto gassimport er allerede oppe i 36 prosent. Både det britiske underskuddet på handelsbalansen og på statsbudsjettet setter nye rekorder. Slik vil det fortsette - inntil sammenbruddet inntreffer.

Oljemilliardene vil skjerme Norge noen år til. Deretter er det vår tur.

Gjeldskrise

Ikke en gang norske systemmedier kan lenger underslå at Europa er i gjeldskrise, og flere begynner vel også å ane at krisa ikke lar seg løse ved at stadig større gjeldsberg skyves fra en kant av Europa-kartet til en annen. Den forsøkes riktignok fortsatt bagatellisert og avgrenset til enkelte “versting”-land som (i tur og orden) Hellas, Irland, Portugal og Spania, og en angivelig, for øvrig raskt forbigående, optimisme i f. eks. Tyskland publiseres for alt den er verdt og litt til. Blant de blinde er den enøyde konge.

Tyskland hadde allerede i 2009 ei akkumulert statsgjeld på 73,2 prosent av BNP, og et underskudd på statsbudsjettet tilsvarende 3,3

prosent av BNP. Stadig nye krisepakker som Tyskland forventes å ta sin del av vil ikke bedre på dette. Begge tall er allerede for høye til at Tyskland er kvalifisert euroland i henhold til EUs såkalte “stabilitetspakt” (maks henholdsvis 60 og 3 prosent), ei “pakt” som forlengst er parkert på historiens skraphaug av de politiske og økonomiske realitetene. Irland skal sparke 25 000 offentlig ansatte. Italia skal kvitte seg med 130 000 bare i undervisningssektoren. I EU27 er allerede over 23 mill. mennesker registrert arbeidsledige. Når jeg hører ordet stabilitetspakt, tenker jeg på bildet av den britiske statsministeren Neville Chamberlain som

etter å ha besøkt Adolf Hitler i München vifter med en papirlapp på en flyplass og messer: “Fred i vår tid”.

Det vi fortsatt kan fastslå er at mediene, globalt og i Norge, er livredde for i det hele tatt å antyde krisas virkelige årsak. “Finanskrisen” er blitt et mantra som forklarer alt og stanser all videre diskusjon og fundering. Ei mental vegsperre felles ned. Men gjelds- og dermed “finans”-krisa er bare en konsekvens, et foreløpig resultat. Den virkelige årsak til krisa er utviklinga i oljepris de siste 10 år. Grunnlaget for dagens hengemyraktige situasjon ble lagt en gang for 6-7 år siden, da oljeprisen begynte å skyte i været for alvor. Med det begynte også gjeldsbergene å vokse. Det er livsviktig ikke å innrømme at det er ei oljekrise vi nå står midt oppe i, fordi det vil gi utviklinga et uavvendelig preg, avskrive ny økonomisk vekst og tvert om bety at problemene vil eskalere med økende oljeknapphet. En slik innrømmelse vil gjøre alle angivelige krisetiltak til latter, om et slikt

ordvalg er tillatelig i en så alvorlig sak.

I perioden 2002-2010 ser vi f. eks. at offentlig gjeld i USA, verdens største oljeimportør, ble mer enn doblet fra 6,2 billioner dollar til 13,7 billioner dollar. Målt i andel av BNP er det en økning fra 59,7 til 93,2 pst. I 2002 importerte USA ifølge landets energidepartement ca. 4,2 mrd. fat råolje til en pris på snaut 24 dollar fatet: Prislapp: 100 mrd. dollar. I 2009 importerte USA 4,2 mrd. fat til en pris på ca. 70 dollar fatet. Pris: Snaut 300 mrd. dollar. I 2002 importerte de land som i dag utgjør EU27 ifølge EU-kommisjonen snaut 3,4 mrd. fat råolje til en pris på ca. 84 mrd. dollar. I 2009 var importvolumet omtrent det samme, men prisen var økt til 240 mrd. dollar. Den økonomiske situasjonen i Europa minner nå uhyggelig om den som innledet militærdiktaturenes tid i Latin- og Søramerika på 1960- og 1970-tallet. Et reelt demokratisk styrt land vil ikke kunne innfri de gjeldsforpliktelser den globale pengemafiaen nå har påtvunget folkene i Hellas og Irland.

Russland finner sammen med Kina

Åpningen av den nye oljeledningen fra Øst-Sibir til Kina 1. januar er dårlig nytt for et energifattig Europa som allerede befinner seg på konkursens rand. Ledningen skal etter planene frakte 150 mill. tonn råolje fra Russland til Kina pr. år, men den har kapasitet til det dobbelte - nesten 600 000 fat/døgn. Ledningen inngår i russiske planer om et større eksportprosjekt fra Øst-Sibir til Stillehavsområdet som etter planen skal frakte 600 000 fat/døgn i løpet av noen år, og som etter hvert skal kunne økes til nesten 1 mill. fat/døgn. Russlands oljeutvinning passerte 10 mill fat/døgn i 2010, men russiske myndigheter forventer at produksjonen vil synke igjen i 2011. Landet eksporterer ca. 7 mill. fat/døgn. Med andre ord er Russland bare i henhold til disse planene i ferd med å omdirigere 10 pst. av sin oljeeksport fra vest til øst.

Illustrasjonsfoto: darksiders / deviant art

Hvis samlet russisk oljeeksport i tillegg tar til å synke, kan en jo bare gjette seg til konsekvensen for de "gamle" markedene. EU importerer allerede 85 pst. av den oljen som konsumeres, og 30-40 pst. av importen kommer fra Russland.

I et intervju med det kinesiske nyhetsbyrået Hsinhua legger den russiske oljeeksperten og visedirektør for Russlands Fjerne Østen-institutt, Sergej Luzjanin ikke fingrene imellom når det gjelder oljeledningens strategiske konsekvenser: - Ledningen har betydning for det globale energimarkedet. Som verdens største energiutvinner er Russland i ferd med å snu sin oppmerksomhet fra vest til øst. Europa kan ikke konkurrere med Kina med tanke på investeringer i russisk økonomi, sier Luzjanin. Relativt rene ord for penga.

Økende matvarepriser

Da oljeprisen skjenet i vei i rekordåret 2008, førte den logisk nok også til rekorddyr mat, bønder som ikke hadde råd til å kjøpe dyr diesel til landbruket, omseggripende massesult og sultoptøyer i en rekke land. Nå viser FAOs matvareindeks at verdens matpriser passerte toppnivået fra 2008 allerede i desember. To-

talindeksen lå da på 215, mot en topp på 191 sommeren 2008. Basismaten for verdens folk er nå mer enn dobbelt så dyr som i 2003. Reallønna har holdt tritt bare for en liten privilegert klikk i verdens folkehav.

En milliard biler i verden er direkte, medvirkende årsak til økende massesult

Det er ikke tilfeldig hvilke matvarer som øker mest i pris. Meieriprodukter er f. eks. fortsatt noe billigere enn toppnivået i 2008, og kornprisen er på samme nivå. Størst prisøkning ser vi på oljer og fett, og sukker. Oljer og fettstoffer nådde i desember 263 poeng på indeksen, mens denne kategorien i rekordåret 2008 på det dyreste lå på 225 poeng. Enda verre er det blitt for sukker, med 398 mot 182 i 2008 - mer enn en dobling. Dette er de basisprodukter der matproduksjonen står i mest direkte konkurranse med alternative drivstoff, henholdsvis "bio"-diesel og sprit (etanol). Både i Europa og USA blandes dette nå i stor skala inn i ordinært drivstoff. Også miljøfarene ignoreres.

En milliard biler i verden er direkte, medvirkende årsak til økende massesult. Det er også dokumentert over all tvil at de drivstoffproduktene det er snakk om er mer miljøbelastende, også når det gjelder klimagassutslipp, enn vanlig bensin og diesel.

Oppsummert: Oljeforbruket faller/flater ut både i USA og EU, men importregninga er likevel tredobla fra 2002 til 2009, og oljeprisen har i 2010 økt betydelig fra i fjor. Det er energi som driver alt, og tredobla pris for samme energimengde kan bare føre en veg. En relevant innvending er at kostnadsbildet for svært mange råvarer har en liknende profil for samme periode. Til det er å si at det fins ingen viktigere råvare/energikilde i verden enn olje. Økt oljepris vil i det minste delvis være andre prisøkningers "mor".

Framtida heter energisparing/økonomisering, og ubønnhørlig bortfall av dyre energisluk som massebilisme, fly- og cruisetrafikk. Den heter fallende BNP og dermed gjennomgående lavere materielt forbruk. Skal disse innsparingene skje på sosialt ansvarlig vis, kreves en form for sosialistisk planøkonomi. Det er dette som er umulig å innrømme for en kapitalistisk politiker.

Moder Jord og FNs tusenårsmaal

AV KNUT VIDAR PAULSEN

Start-avtalen mellom de to atomvåpenmaktene ble underskrevet av presidentene Obama og Medvedev i Praha 8. april i 2010 og er nå ratifisert av Senatet i USA. USA og Russland skal redusere sine kjernefysiske våpenarsenaler i operativ tjeneste med en tredjedel. Seksjonssjef i Statens strålevern, Ole Reistad gjør imidlertid oppmerksom på at avtalen ikke omfatter Ikke-operasjonelle stridskoder - det vil si stridskoder på lager. De fjernes ikke og vil kunne tas fram. Den norske regjeringen arbeider for å knesette prinsippet at våpen ute av tjeneste ikke igjen skal gjøres operative. Start-avtalen godkjenner også modernisering av det gjenværende arsenalet. I USA beløper det seg til 85 milliarder dollar (ca. 495 milliarder kroner).

«- Dette sender et bestemt og klart budskap til støtte for nedrustning og ikke-spredning av atomvåpen», sa FNs generalsekretær Ban Ki-moon i sin pressemelding. Ban har tidligere omtalt Start-avtalen som «en viktig milepæl i det internasjonale arbeidet med å fremme nedrustning og for å oppnå en verden fri for atomvåpen».

Start-avtalen er den første reelle nedrustningsavtalen mellom USA og Russland på nærmere 20 år. Den begrenser partenes utplasserte strategiske atomstridskoder til 1550, ned fra 2200 under den forrige avtalen. Ifølge nye START skal man ikke ha flere enn 700 utplasserte interkontinentale raketter og ubåtraketter. Grensen for antallet utskytingsramper, ubåter og bombefly som er utstyrt for interkontinentale atomraketter, er på 800. Den nye avtalen skal gjelde for ti år, med en mulig forlengelse på fem nye år. USA

og Russland har over 90 prosent av verdens atomvåpen.

Den russiske situasjonsforståelse før NATOs toppmøte i Lisboa og USAs ratifisering av START-avtalen i 2010 var tilbakeholden. NATOs planlagte romskjold hevdes å være vendt mot Iran, men NATO-Russlandrådet kan i framtiden også vende skjoldet mot Kina, mens militariseringen av rommet pågår under føringene fra det integrerte forsvar!

Konvensjonell opprustning

Det militærindustrielle kompleks i USA, Europa, Russland og Kina planlegger ny opprustning gjennom utvikling og produksjon av prototypen for det femtegenerasjons kampflyet F-35 som også den rød/grønne regjeringen ønsker å anskaffe. F-35-programmet er det dyreste av Pentagons prosjekter.

Det militærindustrielle kompleks i Russland og India planlegger ny opprustning gjennom produksjon av prototypen for det femtegenerasjons kampflyet PAK FA (T-50) fra Sukhoi-fabrikken som det også skal utvikle en indisk versjon av.

Det militærindustrielle kompleks i Kina planlegger ny opprustning gjennom produksjon av prototypen for det femtegenerasjons kampflyet J-20 fra Chengdu Aircraft Corporation. Prøveflyvningen fant

sted under USAs forsvarsminister Robert Gates første besøk i Beijing i uke én i 2011. J-20 vil trolig koste 50 til 80 prosent mindre enn det amerikanske og russiske motstykket og bli solgt til land i Sentral-Asia, Midtøsten, Latin-Amerika, Sørøst-Asia og enkelte rike land i Afrika. USA brukte i 2009 nærmere sju ganger mer på militære utgifter enn Kina og har rundt 77 000 soldater stasjonert i Japan og Sør-Korea.

De Forente Nasjoner og hovedforsamlingens første spesialsesjon for nedrustning avsluttet sitt arbeid i New York den 1. juli 1978 og

vedtok ved samstemmighet «Sluttakten», som anbefalte «opprettelsen av atomvåpenfrie soner som viktige tiltak på veien mot nedrustning». Ratifiseringen av Start-avtalen aktualiserer på denne bakgrunn at de atomvåpenfrie NATO-landene oppretter eller tilslutter seg en atomvåpenfri sone i likhet med de sentralasiatiske atomvåpenfrie landene i militæralliansen

Collective Security Treaty Organisation, CSTO. De opprettet den atomvåpenfrie sonen i Sentral-Asia som trådte i kraft fra 2009. 110 land har etablert verdens fem atomvåpenfrie og masseødeleggelsesvåpenfrie soner. FNs sikkerhetsråd har vedtatt å avskaffe alle atomvåpen. Det forplikter.

Tall fra SIPRI viser at USA i 2008 sto for 40 % av verdens rustningsutgifter. USAs president Barack Obama presenterte den 28. oktober 2009 det største krigsbudsjett i verdenshistorien. 680 milliarder dollar. Det

USA står for 40 % av verdens rustningsutgifter. Barack Obama presenterte den 28. oktober 2009 det største krigsbudsjett i verdenshistorien.

I en FN-ledet klimaorden skal ikke sikkerhet for de ultrarikes formuer prioriteres, men fred, arbeid, omsorg og velferd for alle med karbon- og klimanøytralitet som en del av strategien for å løfte 2,6 milliarder medmennesker ut av fattigdom.

amerikanske militærbudsjettet utgjør om lag 5 % av brutto nasjonalprodukt, BNP – mot 7–10 % under den kalde krigen.

De russiske forsvarsstyrkene telte i 1992 2,8 millioner mann, i 1999 1,2 millioner og i 2003 850 000 mann (Menon, 2004, s. 254). De årlige russiske forsvarsutgiftene utgjør 3,9 % av brutto nasjonalprodukt, BNP. (Russia. The World Factbook, CIA, 2009). Russland er tilsluttet Collective Security Treaty Organisation (CSTO).

Kinas forsvarsbudsjett for 2009 var ifølge offisielle kinesiske opplysninger 480,7 milliarder yuan, tilsvarende 500 milliarder kroner, som utgjør 6,3 prosent av det kinesiske forsvarsbudsjettet. I penger er forsvarsbudsjettet på 2000-tallet økt fra ca. 120 milliarder yuan til årets 480 milliarder. Det tilsvarer en firedobling, mens antallet soldater og offiserer er redusert fra 3 millioner til 2,3 millioner. Kina er tilsluttet Collective Security Treaty Organisation (CSTO).

NATO-landene står nå for 70 % av verdens militærutgifter og forsvarsekspertene har pekt på at det er to millioner NATO-soldater i Europa. Det militærindustrielle kompleks i USA og Europa planlegger ny opprustning gjennom utvikling og produksjon av prototypene for kampflyet F-35 og Eurofighter.

I stedet for å velge ny opprustning må Washington, Brussel, Moskva, New Dehli, Beijing og Oslo i likhet med NATO-toppmøtet i Lisboa velge nedrustning gjennom en avtale om ikke å sette femte generasjons kampfly i produksjon.

Mat og miljø

Verdens matvaretoppmøte vedtok på FN-konferansen i 1996 som mål å halvere sulten i verden fram til år 2015. Tallet på sultende var i 1996 1,5 milliarder og 1,8 milliarder levde i ekstrem fattigdom. Fortsatt kan om lag 1,1 milliarder mennesker ikke daglig spise seg mette. 70 % av dem er kvinner, 800 millioner mennesker er kronisk underernærte og 40 000 mennesker dør hver dag av sult relaterte årsaker. 1,4 milliarder mennesker lever i dag i ekstrem fattigdom. I den tredje verden sulter mange bønder fordi jordleien tar halve avlingen, og de menneskeskapte klimakatastrofene forsterker sult og nød.

Klimaendringene, den økte isavsmeltingen og det stigende havnivået har ført til at de små og lave øystatene i verden har bedt FNs sikkerhetsråd betrakte klimaspørsmål som et sikkerhetsanliggende. Ifølge analyser er det også nødvendig for å forhindre at temperaturen stiger med 6 °C, for så å falle med 10 °C tilsvarende den vi hadde i istiden for 18 000 år siden. Klimaavtalen i Cancun i Mexico omfatter utslippskutt, systemer for kontroll og måling av utslipp, finansiering, klimatilpasning, teknologioverføring og regnskog. Det mexicanske lederskapet i Cancun gjorde klimakonferansen til en inkluderende prosess, der alle viste vilje til å inngå kompromisser.

Punkter fra klimaavtalen i Cancun:

- Målet om å begrense den globale oppvarmingen til under 2 grader ble bekreftet
- Utslippsmålene fra Københavnavtalen ble

nedfelt i vedtaket. Avtalen oppfordrer landene til å skjerpe utslippsmålene.

- Det ble fastsatt rammer for hvordan landene følger opp sine utslippsmål gjennom rapportering og kontroll.

- Det ble vedtatt en mekanisme for å redusere utslipp fra avskoging i utviklingsland.

- Det ble etablert et grønt fond for klimatiltak i utviklingsland. Høynivågruppens finansieringsrapport, som ble ledet av statsminister Jens Stoltenberg og Etiopias statsminister Meles, er et viktig grunnlag når man i 2011 skal diskutere hvordan det grønne fondet skal fylles med penger.

- Det blir økt satsing på teknologioverføring fra industriland til utviklingsland

- Det ble besluttet å ferdigstille arbeidet med en ny forpliktelsesperiode under Kyotoprotokollen så raskt som mulig, men uten at alle betingelser er klarlagt.

- I 2011 vil man forhandle om mulige alternativer for endelig juridisk form på en helhetlig og global klimaavtale

FNs hovedforsamling vedtok på 1980-tallet at klimaendringene er menneskehetens felles ansvar; FNs klimapanel (IPCC) ble opprettet. Siden november 1990 har verdens utslipp av klimagasser økt med mer enn 25 % og produksjon av primær energi med 40 %. Det er status 18 år etter at Gro Harlem Brundtland ledet FN-kommisjonen for miljø og bærekraftig utvikling og presenterte rapporten «Vår felles framtid». I dag dekker fossil energi om lag 80 % av energibehovet. Olje dekker 95 % av energien til å flytte folk og gods. Energirelatert CO²-utslipp omfatter nesten to-tredeler av de globale drivhusgassutslippene og vil, ifølge prognoser fra Intergovernmental Panel on

NATO-landene står for 70 % av verdens militærutgifter. Bilde: US Airforce

Climate Change, uten effektiv omlegging stige til over 50 % i 2030. Norge er i dag verdens tredje største eksportør av gass, verdens femte største eksportør av olje og en del av problemet.

FNs klimapanel må foruten datamodeller også vektlegge historiske fakta. Isavsmelting og påfølgende havstigning kan skje langt raskere enn FN-panelet har anslått. Havet har i tidligere oppvarmingsperioder steget med mer enn fem meter på et århundre. Mange av prosessene forsterker seg selv.

«World Wealth Report» – offentliggjort uke 25 i 2010, dekker 71 land som står for 98 % av verdens samlede inntekter og 99 % av verdens børsverdier – viser at antall dollarmillionærer og størrelsen på formuene deres er tilbake på samme nivå som før finanskrisa. Statslederne i de rike landene reddet gjennom finansinstitusjonene dollarmillionærene. Personer som har minst en million amerikanske dollar (6,7 millioner kroner) disponibelt til investeringer. De aller rikeste – de ultrarike – med en disponibel formue på over 30 millioner dollar, 200 millioner kroner, økte formuen raskere enn de andre. I 2009 forføyde på verdensbasis mindre enn 1 % over 38 % av jordens samlede privatformue. En vekst på 22 % i løpet av 2009 takket være overføringene fra de CO²-forurensende merkantilt orienterte OECD-land.

I en FN-ledet klimaorden skal ikke sikkerhet for de ultrarikes formuer prioriteres, men fred, arbeid, omsorg og velferd for alle med karbon- og klimanøytralitet som en del av strategien for å løfte 2,6 milliarder medmennesker ut av fattigdom. De sosiale, økonomiske og kulturelle

menneskerettighetene slår fast at «Enhver har rett til en levestandard som er tilstrekkelig for hans og hans families helse og velvære, og som omfatter mat, klær, bolig og helseomsorg og nødvendige ytelser», i henhold til artikkel 25.1 i FNs menneskerettighetserklæring. I artikkel 28 i samme erklæring oppsummeres dette i: «Enhver har krav på en sosial og internasjonal orden som fullt kan virkeliggjøre de rettigheter og friheter som er nevnt i denne erklæringen».

Tusenårsmålene

FNs Tusenårsmål fra millenniumskiftet i 2000 hadde følgende mål:

1. Utrydde fattigdom og sult
2. Utdanning for alle år 2015
3. Oppnå likestilling
4. Minske barnedødeligheten
5. Minske mødredødeligheten
6. Stoppe spredningen av HIV/AIDS
7. Sikre miljøvennlig og bærekraftig utvikling
8. Bygge et globalt partnerskap for utvikling

Mer enn 60 % av klodens økosystemer – alt fra våtmarksområder og korallrev til regnskog og jordsmonn – er allerede kraftig svekket eller ødelagt. «Men ved å sette i stand de økosystemene som er ødelagt, vil vi ikke bare få verdier for milliarder av dollar tilbake. Det vil bli skapt arbeidsplasser og økonomisk utvikling til kamp mot fattigdom», heter det i FN rapporten «Dead Planet – Living Planet» fra 2010, utarbeidet av FNs miljøprogram UNEP. FN har beregnet hva klodens naturressurser representerer av verdier i kroner og øre: 470 milliarder kroner. Det er 470 med 12 nuller bak. Det er en størrelse som langt overgår verdens

samlede brutto nasjonalprodukt, som var 380 milliarder i 2008.

«– Vårt misbruk av naturens ressurser undergraver vår utvikling i en slik grad at den pågående finanskrisen blekner i forhold. Vellykket rehabilitering av disse enorme naturgodene vil være avgjørende for bærekraften i en verden med stigende forventninger, befolkningsvekst og utnyttelse av klodens ressurser», uttalte FNs undergeneralsekretær Achim Steiner ved fremleggelsen av FN-rapporten den 3. juni 2010. Å bevare eksisterende økosystemer er langt billigere enn å rehabilitere ødelagt natur. I dag er bare 13 % av klodens landområder, 6 % av kystområdene og under 1 % av havområdene beskyttet av nasjonalparker eller verneområder. Selv om det koster ti ganger mer å rehabilitere enn å verne, er det å foretrekke fremfor risikoen for tap av nye økosystemer. FN-rapporten «Dead Planet – Living Planet» legger til grunn erfaringene fra tusenvis av rehabiliteringsprosjekter verden over og stadfester at rehabilitering i en rekke tilfeller gir en avkastning på mellom tre og 75 ganger investeringskostnadene.

Vi minner om at det finnes 2,6 milliarder fattige av jordens snart 7 milliarder mennesker. Moder Jord skal i vårt årtusen ikke hjemsokes av menneskeskapte naturkatastrofer, folkemord eller væpnede konflikter. Jordens folk skal sikres all mulig assistanse og beskyttelse, for at de kan vende tilbake til et normalt liv så snart som mulig.

Knut Vidar Paulsen er leder av Den norske Fredskomiteé. Artikkelen er forkorta.

Penga eller livet!

AV KNUT KJELDSTADLI

Hvis vi vil sikre et miljø som gir menneskeheten levelige vilkår, møter vi fire trusler: Biosfæren varmes opp, ressurser som ikke lar seg fornye, brukes opp, jord, luft og vann forurenses og mangfoldet av arter reduseres. Alle truslene springer ut av konflikten mellom et livsmiljø som er begrenset, og en vekst som truer med å fylle og sprengte dette miljøet. Jeg mener den systematiske tvangen til vekst springer ut av den innerste kjernen av dagens dominerende økonomiske system. De vanligste forslagene til løsning som vanligvis settes fram i debatten – teknologi, kvoter, avgifter og endring i privatforbruk – duger ikke. De endrer ikke på noen måte systemtvangen til akkumulasjon og økonomisk vekst. Det trengs et brudd med den kapitalistiske markedsøkonomien.

Kapitalistisk markedsøkonomi *må* vokse

Kapitalistisk, fortjenesteorientert markedsøkonomi er et system som ikke kan være i likevekt; det må enten vokse eller rake ut for kriser. "Akkumuler eller dø, det er Moses og profetene," skreiv Karl Marx (1818-1883). Historisk kan en mene at industrikapitalismen var et framskritt; den økte produktiviteten og den økonomiske veksten har hevet breie lag av folket ut av regelrett armod. Men den samme veksten er i dag blitt en trussel mot naturgrunnlaget på et globalt nivå, slik veksten alt på Marx' tid var en trussel regionalt og nasjonalt:

Og ethvert framskritt i det kapitalistiske landbruket er ikke bare et framskritt i kunsten å plyndre arbeideren, men like mye i kunsten å utplyndre jorda. Hvert framskritt som øker jordas fruktbarhet for en kort periode, er samtidig et framskritt i å ødelegge de varige kildene til denne fruktbarheten. Jo mer et land som for eksempel Nord-Amerikas Forente stater utgår fra storindustrien som grunnlaget for sin utvikling, desto raskere forløper denne prosessen. Den kapitalistiske produksjonen kan derfor bare utvikle teknikken og kombinasjonen av de

samfunnsmessige produksjonsprosessene i det den samtidig undergraver de kildene som all rikdom opprinnelig springer ut av: Jorda og arbeideren.¹

Dagens globale miljøtrussel skyldes både at det har vært en fortsatt vekst i nord, og at store land i sør som Kina eller India går gjennom samme prosessen. Det rår i dette systemet en tvang til vekst, til ekspansjon, til akkumulasjon av kapital. Dette er en objektiv *tvang* i systemet – ikke først og fremst en subjektiv *trang* til vekst hos deltakerne. Det er minst seks årsaker til denne tvangen:

1. Dersom en godtar den marxistiske tanken om at varenes verdi i markedet, og dermed bytteforholdet mellom dem, i siste instans reguleres av den mengde levende arbeid som nedlegges i produksjonen av varer og tjenester, ligger det en veksttvang i følgende forhold: Hvis det ikke finnes profitt utover den profitten som går til å erstatte nedslitt og foreldet utstyr (kapitalslit), gir ikke kapitalen avkastning, og kapitalistene sitter igjen uten fortjeneste. For at kapitalen skal eksistere som en verdi som øker fra den ene produksjonssyklusen til den andre, må den tilføres levende arbeid: Lønnsarbeidet skaper merverdi for kapitalen, fordi verdien skapt ved arbeiderens arbeid er høyere enn verdien og prisen på varen arbeidskraft som kapitalisten betaler arbeideren for. Uten profitt måtte kapitalistene "leve av luft", som Marx sa. Og er det profitt, er det også vekst. Alternativet er økonomiske kriser, som gjør at de som overlever, får nye vekstmuligheter i neste omgang.

Nå er det mange som ikke vil akseptere at verdi henger sammen med arbeid; de vil i stedet oppfatte verdi som en størrelse bestemt av hvor mye noen er villig til å betale for en vare. Dette standpunktet innebærer at dersom jeg er villig til å betale overpris på en leilighet jeg

absolutt vil ha, så bidrar jeg til økt verdiskaping i boligsektoren. Det er sjølsagt meningsløst. Dette innlegget er imidlertid ikke stedet for å diskutere gyldigheten av marxistisk arbeidsverditeori mot mainstream, såkalt nyklassisk økonomisk teori. Uansett kan tvangen til vekst forstås ut fra et annet økonomisk forhold:

2. I en konkurranseøkonomi slåss firmaene om å holde eller vinne andeler av markedet. Det er alltid et press for å holde konkurrentene stangen. For å overleve *må* firmaene bli større. Dette skyldes såkalte stordriftsfordeler – ved lange serier i produksjonen kan prisene på produktene settes ned. Størrelse er dessuten avgjørende for å ha et apparat for å distribuere produktene, ja styre tilgangen til markedet. Derfor ser en ofte at små oppfinnsomme firmaer nok komme opp med nye ideer, men også regelmessig blir kjøpt opp av de større.

3. I tillegg søker de store konsernene å plassere seg slik at de ikke bare overlever nå, men også kan foregripe framtida. Å bli større gir en strategisk fordel – ved planlegging og blokkering av mulige konkurrenter. De kjøper opp andre foretak for å legge dem ned slik at de er kvitt en ubehagelig konkurrent; også om foretaket går med overskudd, slik det har skjedd med flere norske industribedrifter. Men dette krever store midler og er en av grunnene til at konsernene ikke nøyer seg med bare å gå med fortjeneste – det kreves superprofitter på både 10, 15, ja opp til 20 prosent av investeringene i et foretak.

4. Slik den kjente norsk-amerikanske samfunnsforskeren Torstein Veblen (1857-1929) så det, må eiere og ledelse tjene så mye at luksusforbruket deres demonstrerer hvor stort konsernet er. Dette fenomenet kaller han "conspicuous consumption", iøynefallende forbruk. Det samme gjelder for eksempel prangende kontorbygninger – det er nødvendige "triks" tvunget fram av konkurransen for å skape tillit hos buisnesspartnere og kunder.

¹ Karl Marx: *Kapitalen*, bind 1, kap. 13. Forlaget Oktober, 2005.

5. Tvangen til vekst ligger altså i sjølve *systemet*; kapitalisten *må* følge de spillereglene som økonomien byr, ellers er han ute av dansen. I tillegg kan det komme en personlig grådighet og griskhet. Den typen folk finnes, bevares. Det er nok av økonomiske landssvikere som skifter hjemsted utelukkende for å slippe skatt. Det er nok av vanvittige hyttepalasser også. Men en opphever ikke vekstproblemet ved å appellere til kapitalistenes moral eller skjenne på deres umoral. Den kapitalistiske veksttvangen springer ikke ut av kapitaleiernes griskhet, men omvendt: Kapitaleiernes grådighet er et nødvendig psykologisk utslag av akkumulasjonstvangen. Og denne grådighetspsykologien kan da spre seg ut over de etablerte kapitaleiernes rekke, til alle som vil opp og fram i klatresamfunnet ved å vise fram rikdommen sin i form av “conspicuous consumption”. Selv om henvisning til de griske kan fungere som gode pedagogiske eksempler, er faren at slike pekefinger aleine kan få folk til å tro at feilen ligger hos noen slemme gutter som må ta seg sammen, ikke i det økonomiske systemet. Men sjøl den grønneste, mest idealistiske nikkerskapitalist kan ikke heve seg over konkurransen på markedet.

6. Den siste årsaka til tvangen til stadig ekspansjon ligger i den – forholdsvis – demokratiske sida ved kapitalismen, som gjør at adskillig flere søker mot stadig mer. Under det føydale systemet var det i grunnen bare et nokså fåtallig aristokrati som var rikt. Når de var nokså få, så kunne et økologisk farbart system godt kombineres med ekstreme forskjeller i levestandard. Men i dag blir det kapitaleiende borgerskapet også et forbilde. Gjennom iøynefallende forbruk og medienes dyrking av de rike, er de blitt rollemodeller som andre ønsker å kopiere. En tenker: “Når den rikingen gjør det, hvorfor skulle ikke jeg også ha rett til det?” Målet blir å strekke seg i retning av det forbruket en ser hos de rike. Dermed er de inntekts- og formueforskjeller som springer ut av marked og konkurranse, i seg sjøl også

vekstdrivende. Og de som nyter mest godt av ulikheten, vil også slåss for å beholde den.

Så langt gjelder argumentene kapitalismen allment. I tillegg kommer det spesielle forholdet at den klassiske industrikapitalismen i nord har nådd en grense. Denne formen for kapitalisme vokser ikke her, det skjer en delvis avindustrialisering blant annet i Norge. Etterspørselen etter mange masseproduserte forbruksvarer har nådd en grense; hver og en kjøper ikke så mange elektriske tannbørster. Og dessuten lønner det seg ikke å lage slike børster i Norge, de lages billigere på Taiwan.

Hvor kan kapitalismen vokse?

Om det er riktig at kapitalismen må ekspandere, blir det avgjørende å finne områder å ekspandere på – spørsmålet er hvor. Den kapitalistiske ekspansjonen er siden 1980-tallet blitt hjulpet fram av et frislepp av reguleringer. Dette har fått en del til å mene at problemet er en “overdreven”, uregulert form for kapitalisme, gjerne kalt “turbokapitalisme” eller “kasinoøkonomi”, som de da skiller fra den “ansvarlige” kapitalismen. Men nyliberalisme er ikke det som *skaper* veksttvangen, tvangen ligger i enhver form for kapitalisme. De nye avreguleringene gjør bare veksten enklere for kapitalen. Så: Hvor kan kapitalismen vokse?

Konsernene må for det første søke å trenge inn i geografiske områder der de tidligere ikke opererte. Det betyr etablering i nye land og i markeder i sør, i form av en ny imperialisme. Phillip Morris – eier av Kraft Foods, som igjen eier Freia – har aleine større omsetning enn 144 stater. Den økonomiske globaliseringen,

det voksende og tettere sammenvevde verdensmarkedet, springer ut av denne tvangen til ekspansjon.

Et annet vekstområde har vært utgiftene til rustningsindustrien. I et land som USA har militær opprustning i den kalde krigens dager og i “krigen mot terror” vært et felt der det har vært mulig å bli enige om å bruke stadig mer av folks skattepenger. Økonomisk sett kunne de samme beløpene vært investert i velferd, men dette var politisk umulig. Våpenindustrien spiller ikke helt den samme store rollen her hjemme, men vi skal ikke glemme at Norge er en av verdens største eksportører av våpen, om en regner per innbygger.

En tredje vei til vekst finnes ved å trenge inn i nye områder i livene våre, i den private sfæren, der kjøp og salg ikke rådde tidligere. At vi kan kjøpe ferdigmat i stedet for å lage fra råvarer, kan en jo forstå. Men at rikfolk hyrer inn “coacher” for å organiserer livene sine? Eller at det finnes firmaer som tar seg av innkjøp av dine barns julepresanger? I land som Norge betyr ekspansjonen ikke minst at kapitalen søker å vokse inn i samfunnsområder som tidligere var organisert av fellesskapet. Presset for privatisering av offentlige velferdstjenester henger sammen med den typen informasjons- og tjenestekapitalisme som nå dominerer i nord. Før kunne en ekspandere ved å reise ny industri. Den muligheten er altså blitt mindre. Et gode som vann, som en skulle mene var den djupeste menneskerettighet fordi det er absolutt nødvendig for å leve, blir dermed flere steder gjort til vare, som i Cochabamba i Bolivia hvor den kommunale vannforsyningen i 1999 ble

Den kapitalistiske veksttvangen springer ikke ut av kapitaleiernes griskhet, men omvendt: Kapitaleiernes grådighet er et nødvendig psykologisk utslag av akkumulasjonstvangen.

“Den kapitalistiske produksjonen kan derfor bare utvikle teknikken og kombinasjonen av de samfunnsmessige produksjonsprosessene i det den samtidig undergraver de kildene som all rikdom opprinnelig springer ut av: Jorda og arbeideren”
- Karl Marx

overtatt for 40 år av et konsortium, kontrollert av det amerikanske konsernet Bechtel. Prisen på vann steig brått, noe som førte til folkelig oppstand og et skritt på den veien som førte dagens venstreorienterte president Evo Morales til makta i Bolivia. Det franske Vivendi, som også opererer i norske kommuners vannverk, er møtt på samme måte i Sør-Korea.

Nå veit vi også følgende: Verdenshistorisk har kurven for CO²-utslipp fulgt kurven for vekst. Til nå har ingen vist at det er mulig med en økonomisk vekst som ikke bruker større mengder energi, som ikke forbruker knappe råvarer, som ikke etterlater seg avfall. Og som nevnt: Sjø om forurensningsprosenten, andelen, skulle gå ned, hjelper ikke det dersom totalen øker

mer. Det må den altså gjøre etter kapitalistisk logikk. I tillegg veit vi at en økning av CO² betyr oppvarming, smelting, havstigning, ørkenlegging. Om Himalayas ismasser smelter, vil først Ganges og Brahmaputra gå i en flom ingen har sett maken til, deretter vil deltaet tørke ut og bli en ørken ingen tidligere har sett. 1,5 milliarder mennesker vil bli berørt – og tvunget til å flytte på seg. Historias store folkevandringer vil da telle noen håndfuller til sammenlikning. Det går sjølsagt an å si med franskekongen Ludvig 15. før revolusjonen, at “etter oss kommer syndfloden”. Men unger og barnebarn blir neppe spesielt glade for å bade i den flommen. Den kapitalistiske akkumulasjonen truer altså naturgrunnlaget.

Hva skjer når veksten stanser opp? Jo, som økonomiprofessor Kalle Moene formulerer det i Morgenbladet 6.11.2008: “Det kapitalistiske samfunn må enten løpe eller falle; det er et problem i et miljøperspektiv.” Alternativet til vekst innenfor dette systemet er økonomiske

kriser. Slike kriser har fulgt dette systemet siden det oppstod. Den forrige verdensomspennende krise kom i 1929 og varte utover på 30-tallet. Etter den har det vært djupe kriser i enkelte land, som i Argentina 1999-2002, og i hele regioner i verden, som i Sørøst-Asia 1997-1999. Noen forklarer den nåværende finanskrisa ved å legge vekt på tilfeldige årsaker – en midlertidig uforsiktighet i amerikanske banker

som ga usikre boliglån, et valg om ikke å redde banken Lehman Brothers, som så utløste ringvirkninger. Spørsmålet er om ikke låneinstitusjonenes pushing av lån er et strukturtrekk. Igjen synes det å dreie seg om akkumulasjonsimperativet, som presser fram en jakt på nye områder for vekst. I tillegg til de områdene som er nevnt, har også det å “satse på framtida” vært en mulighet – lånene til bolig i USA har vært gitt på et premiss om at boligene vil stige i verdi og dermed kan betale for renter og avdrag, en gang i framtida. Store deler av finanskapitalismen – omsetning av aksjer, opsjoner, såkalte derivater og så videre – hviler på dette premisset, at verdiene stadig vil stige. Når veksten stanser, skapes en spiral som går nedover.

Noen vil argumentere for at en slik krise først og fremst rammer systemet og kapitalistene. Men de rike pleier å klare seg. Et sammenbrudd har ødeleggende ringvirkninger i alle land, virkninger som blir veltet over på den vanlige befolkningen i form av arbeidsløshet, gjeld og problemer med å betale, kutt i sosial velferd. I tillegg kan den økonomiske krisa føre til at alle miljøhensyn feies til side. Krav om begrensninger på utslipp frafaller. Myndighetene oppfordrer til å kjøpe mer til jul.

Så dette er min påstand om kapitalismen:

Enten vokser den på en måte som er økologisk uforsvarlig, eller den råker ut for kriser, som er økonomisk og sosialt ødeleggende.

En bærekraftig økonomi etter kapitalismen?

Teknologi, kvoter, avgifter og endret forbruk kan gi bidrag til løsninger. Og, med det forbehold at usosiale slagsider må unngås, bør en energisk politikk føres for nye teknologier og for andre former for forbruk. Men aleine kan disse strategiene kun føre til overflatiske endringer. Ja, dagens debatt dekker over at den kapitalistiske vekstøkonomien må stagges og stanses. Denne dårlig innsikten i kapitalismen gjør at både miljøørsla og regjeringen ubegrunnet tror at problemene blir løst på teknisk vis. Vi har ikke tid eller råd til å stanse ved de marginale løsningene i miljøkampen; det haster med å gå til kjernen, til den kapitalistiske akkumulasjonstvangen. Konklusjonen på dette er ikke at vi skal vente til “etter revolusjonen”. Alle fornuftige tiltak skal iverksettes og prøves. Men miljøpolitikken må ha en retning – vekk fra kapitalistisk ekspansjon og over til løsninger som kan skape en større bærekraft.

Miljøutfordringene blir ikke mindre av befolkningsveksten, fra drøye seks milliarder til den antas å flate ut på ti milliarder rundt 2050. Dersom det samtidig er sant at der er grenser for vekst, at problemene ikke lar seg løse ved en stadig voksende produksjon, da reiser spørsmålet om omfordeling seg på nytt – like radikalt som noen gang før. Den globale miljøkrisa skaper behov for en omfordeling mellom nord og sør, men også en omfordeling innad i landa, også i Norge. En politikk som ikke bygger på sosiale klasser og global rettferdighet, blir en trussel mot miljøet.

DRØMMEKRIGEN

BOKANMELDELSE

Anders Sømme Hammer:

*Drømmekrigen –**Hjerter og sinn i Afghanistan og Norge*

Aschehoug 2010, innbundet, 340 sider

AV ASLAK STORAKER

Anders Sømme Hammer er den eneste norske journalisten som har bodd i Afghanistan i lengre tid sammenhengende (fra 2007) og har fulgt krigen på nært hold, og har intervjuet både norske og utenlandske soldater, afghanske myndigheter og sivilister og krigsmotstandere. Prosjektet med boka til Hammer er først og fremst å sammenligne Forsvarets virkelighetsbeskrivelse av krigføring i Afghanistan med hvordan han sjøl oppfatter situasjonen basert på omfattende journalistvirksomhet over hele landet. Han diskuterer ikke løsningene på konflikten, for som han sier: "Hadde jeg hatt svaret, ville jeg ha skrevet en bok om det i stedet". Hovedtesa hans er at den stadige framgangen og store oppslutninga blant sivilbefolkninga om de norske soldatene som Forsvaret gir uttrykk for gjennom sine pressemeldinger ikke er reell. Han polemiserer mot den etter hans mening forskjønnende virkelighetsbeskrivelsen til politikere som utenriksminister Jonas Gahr Støre og daværende statssekretær i Forsvarsdepartementet Espen Barth Eide. Han kritiserer flere norske medier (særlig VG) for ukritisk å gjengi Forsvarets offisielle versjon samtidig som de samme mediene stort sett sender reportere som reiser rundt i landet sammen med ISAF-soldatene.

I motsetning til dette har Hammer stort sett valgt å reise rundt i Afghanistan sammen med tolk og sjåfør aleine for å gjøre reportasjer. Han hevder at afghanere som blir intervjuet av journalister som går i uniform og er omringa av bevapna soldater som oftest bare vil svare det de tror at de bevapna mennene vil høre. Hammer skriver utførlig om sjansene for at sivile har blitt drept i norskleda militære angrep, og vi får også vite at det norske Forsvaret var særs uvillig til å samarbeide med forfatteren i så henseende. Han har reist mye rundt i Faryab som er den norskokkuperte provinsen i Afghanistan og beskriver et mønster der

norske soldater kjører inn i opprørernes områder, blir beskyttet, trekker seg tilbake og tilkaller bombefly, sivilister bombes og opprøret vokser. Samtalene Hammer har hatt med menn som forteller at de har mista barn og andre familiemedlemmer i angrep fra de utenlandske soldatene er gripende lesning. Hammer kan opplyse oss om at en undersøkelse fra Christian Michelsens Institutt fra 2009 viste at 66 % av befolkningen i Faryab hadde "null tiltill" til ISAF-styrkene.

Gjennom intervjuer og reportasjer beskriver Hammer en virkelighet der narkotikamisbruket i befolkninga øker, sivile klager over å havne i kryssild mellom Taliban og ISAF og usamerikanske soldater kjører rundt i militærbiler med vaiende sjørøverflagg og skyter på alle som nærmer seg kjøretøyet. Hammer er overhode ikke noe begeistra for Talibanbevegelsen som kaster syre i ansiktet på skolejenter, men mener også at flertallet av opprørerne ikke er drevet av ideologi men av fattigdom og hat etter å ha mista slektninger i utenlandske angrep. "I Afghanistan er det mange mennesker som roser Taliban for hvordan de hindret krigsherrane fra å utnytte og drepe mennesker. Når alt blir verre, blir ønsket om trygghet større." Vi får også et spennende lite innblikk i afghansk kultur, som preges av mannsjåvinisme men også av gjestfrihet og fine tradisjoner som at man gir gaver til de fattige for å minnes sine drepte slektninger.

Språket er godt og fortellinga flyter lett med

blanding av personlige opplevelser, politiske betraktninger og intervjuer. Det bildet en sitter igjen med etter å ha lest boka er av et krigstrøtt folk som ikke later til å ha noen større sympati for noen av partene i den væpna konflikten. Han intervjuer blant anna ei lærerinne i Kandahar som håper på at Karzairegimet og Taliban skal kunne forhandle seg fram til en fredsavtale som respekterer kvinners rett til å delta i skole- og arbeidsliv, men ho sier også: "Jeg er ikke redd Taliban. Det eneste de kan gjøre er å be meg dekke til ansiktet og ha på meg plagg som ikke er fargerike og fine. Det er greit for meg. Jeg vil heller leve enkelt enn å ha all denne drepingen."

Hammer konkluderer med at "Nesten alt går i motsatt retning av målsetningene i forsvars- og utviklingsbudsjettena til landene som er involvert i Afghanistan; opprøret vokser og krigen forverres, det vedtas lover som innskrenker kvinners rettigheter, ytringsfriheten strammes inn, narkoproduksjonen går på høygir, korrupsjonen gjennomsyrrer statsapparatet og krigsherrer vender tilbake til makten med presidentens velsignelse." For de fleste i Norge er det trolig ikke en nærliggende tanke at det norske Forsvaret misinformerer opinionen for å vinne politisk støtte. Derfor er denne boka så utrolig viktig. Den gjør et ærlig forsøk på å beskrive virkeligheten til vanlige afghanere i et land som har vært okkupert av blant anna norske soldater i snart ti år. Denne anmelderen tar hatten av for Hammer, og anbefaler alle til å lese *Drømmekrigen* for å få en videre forståelse av hva slags krig det er norske soldater i Afghanistan er med på.

Frå stagnasjon til perestrojka

AV KJELL UNDERLID

I denne bokomtalen skal eg ta for meg den andre boka, bind II, i Hans I Kleven sitt trebindsverk, *Hva og Hvorfor?* Bind I, *Fra Lenin til Stalin*, vart utgjeve i 2007, og vart omtala same år i *Sosialistisk fremtid* av undertekna. Vi er mange som har venta i spenning på framhaldet. Og i 2010 vart bokverket fullført med Bind II og III. I mellomtida har Kleven skrive to andre bøker innimellom; om Praha-våren og vegen (vegane) til sosialisme.

Fra stagnasjon til perestrojka er på 513 sider. Det første bindet er endå lengre, 556, sider, og den siste boka er på heile 680 sider. Etter gjennomlesing av Bind II pusta eg letta ut og opplevde det som litt av ein prestasjon å ha lese kvar ein setning og kvart eit ord i denne "mursteinsboka". Men kva skal ein då seie om bragda til forfattaren, ein mann i 80-åra, som har skrive desse bøkene?

Struktur og oppbygging

Det er ikkje lett å skrive ein bokomtale som yter boka full rettferd; det er vel nærast umogeleg på nokre få sider. Men eg kan prøve å gje eit riss av kva for emneområde forfattaren tek for seg. Kan hende kan dette inspirere lesarane til å skaffe seg boka og lese kva Kleven sjølv skriv. Det fell då naturleg å starte med boka sin struktur og oppbygging. Undertittelen til denne boka, og dei to andre binda, er: *"Refleksjoner omkring bakgrunnen for sammenbruddet i den kommunistiske verdensbevegelsen og i Sovjetunionen"*. Dette indikerer også det forskingsspørsmålet, eller den problemstillinga, som forfattaren tek sikte på å svare på. Men la oss først sjå kva for emne Kleven tok for seg i Bind I. Han skreiv her om oktoberrevolusjonen 1917, Lenin og kampen for å halde på makta, kampen om vegen og makta, stalinismen og Komintern og Stalin. I *Fra stagnasjon til perestrojka* er det fleire kapittel; om folkedemokratia,

den amerikanske imperialismen og dei to "leirane" i verdspolitikken, stalinismen kastar internasjonale etterkrigsskuggar, mildværet ("tøværet"), SED-DDR, farvel til Stalin, SUKP sin 22. kongress, sosialismen sine økonomiske problem, personskifte på toppen i SUKP og SED, spørsmålet om byråkratiet er blitt ein ny klasse, Andropov som ei ny von som vert tent, perestrojka og SUKP sin 27. kongress. Bakerst i boka finn vi dokument, som hovudsakleg tek for seg den tyske arbeidarrørsle og novemberrevolusjonen i 1918 og hendingar i sovjetisk politikk, frå Khrustsjov sitt oppgjør med Stalin og fram til SUKP sin 27. kongress.

Med undertittelen til Bind I, *Fra Lenin til Stalin*, som eg las "frå og med og til og med", hadde eg venta meg at Stalin og Stalin-tida var unnagjort, og at boka helst ville ta for seg "Bresjnev-æraen" fram til Gorbatsjov. Denne forventninga bygde også på undertittelen til Bind II: *Fra stagnasjon til perestrojka*. Men her tok eg feil; også denne boka tek i stor grad for seg Stalin og Stalin-tida, og ikkje berre som bakteppe for seinare hendingar. Vi kan lese mykje om Stalin sine "herjingar" i Sovjetunionen også her, men endå meir internasjonalt, og særleg i dei nye folkedemokratia i Austeuropa. Det er særleg denne austuropeiske dimensjonen som er nytt i denne boka. Som følgje av den andre verdskrigen fekk jo Sovjetunionen nye allierte og forbundsfellar; realsosialismen fekk fleire bein å stå på. Det var ikkje lengre tale om "sosialisme i eitt land". Som Kleven skriv har dei store sosialistiske revolusjonane komme i kjølvatnet av store krigar; Sovjetunionen vart såleis til i samband med den første verdskrigen og dei austuropeiske folkedemokratia etter

siste verdskrig. Han skriv at slik må det sjølvstakt ikkje vere.

Av dei austuropeiske landa skriv han helst om DDR og det sosialistiske einskapspartiet SED. Dette er vel naturleg; som elev ved partihøgskulen i DDR like etter krigen fekk han inngåande kjennskap til tysk arbeidarrørsle. Tysk arbeidarrørsle er vel dessutan av spesiell interesse, sett med norske og vesteuropeiske auge. Han er også inne på forholda i Jugoslavia, der det vart utvikla ein særskild sosialismevariant med sjølvforvaltning under Tito. Striden mellom Stalin og Tito vart ekstra hard, og skuldninga om å vere titoist

var lenge noko av det verste kommunistar kunne bli utsette for. Dette fekk blant anna tilhengarane av Peder Furubotn røyne i partistriden i NKP i 1949/50 (Kleven var ein av desse). Kleven kommenterer også kort utviklinga i Tsjekkoslovakia, eit anna land som er av særskild interesse frå ein norsk/vesteuropeisk samanheng. Tsjekkoslovakia var sterkare industrialisert enn nabolanda i Austeuropa og hadde borgarleg-demokratiske tradisjonar. Men dette har han nyleg skrive ei eiga bok om (Praha-våren). Kortare er Kleven i omtalen av Polen, Romania, Bulgaria og Albania. Sistnemnde land braut som kjent ut av den Sovjet-orienterte "leiren" eller fellesskapet på eit seinare tidspunkt. Som eit apropos kan nemnast at det var debatt om ordet "leir" var det mest føremålstenlege i denne samanheng.

Den internasjonale kommunistrørsle gjeld meir enn Sovjetunionen og Austeuropa, men Kleven avgrensar seg stort sett til desse landa. Han nemner så vidt Cuba. Dette

Vi kan lese mykje om Stalin sine "herjingar" og særleg i dei nye folkedemokratia i Austeuropa. Særleg den austuropeiske dimensjonen er nytt i denne boka.

Åra under Khrustsjov var merkt av jamn økonomisk framgang, og USA og Sovjet framsto i stadig større grad som likemenn – økonomisk, teknologisk, militært og på andre måtar. Amerikanarane fekk sitt Sputnik-sjokk. Det kunne sjå ut som det berre var eit tidsspørsmål før Sovjetunionen ville overta verdshegemoniet.

landet har for så vidt ein spesiell interesse i denne samanheng, for Cuba heldt fast ved samfunnssystemet sitt etter samanbrotet i aust. Kleven skriv heller ikkje stort om dei landa i den tredje verda som plasserte seg i den sosialistiske leiren etter avkolonialiseringa i Afrika og Asia. Såleis kan ein seie at han har eit i hovudsak eurosentrisk perspektiv. Eg held dette likevel for å vere ei fornuftig avgrensing; stoff- og emnetilfanget hans er uansett enormt, og avgrensing er nødvendig i slike samanhengar.

Dei første åra etter 2. verskrig

Den første tida til dei nye folkedemokratia var ikkje nokon stagnasjonsperiode, men det var sjølvstekt ei brytingstid; halvføydale strukturar skulle omdannast til gryande sosialistiske samfunn. Men optimismen var stor i dei første etterkrigsåra; det skulle byggjast ei ny og lysare framtid etter dei tunge krigsåra under nazistisk åk. Men snart skulle Stalin komme til å stramme grepet og presse landa inn i ei tvangstrøye som ikkje høvde i forhold til desse samfunna sin historiske bakgrunn og særtrekk elles. SUKP påtok seg her rolla som "far" og "storebror"; det var aldri tvil om kven som var "sjefen" og som hadde det siste ordet. I 1953 døydd Stalin. Og i 1956 tok Khrustsjov eit nådeløst, om enn halv hjarta, oppgjær med forgjengaren. Men SUKP si leiarrolle levde vidare. Det kom også til opprør i fleire av desse landa; i DDR, Ungarn, Polen,

Tsjekkoslovakia og Polen. Desse vart slått ned med hard hand. Likevel skjedde det også ei positiv utvikling i desse landa. Dei markerte seg som antiimperialistiske (med støtte til frigjeringsrørslar i koloniane), støtta opp om kampen mot krig og for nedrusting, utvikla produktivkreftene og innførte ein progressiv velferdspolitikk. Men demokratiunderskotet var påtakeleg, trass i at dei hadde lagt bak seg si halvføydale og fascistiske fortid. Kleven følgjer fleire av desse landa fram til samanbrotet i 1989/90. Kleven sine vurderingar av leiarane i Austeuropa varierer noko; dei får ulike "terningkast". Særleg vert dei tjekkiske "reformkommunistane"

verdsette. Erich Honecker vert ikkje sett særleg høgt, og heller ikkje Walter Ulbricht. Men sistnemnde utvikla seg i positiv retning siste del av leiarperioden; han markerte større sjølvstende enn før i forhold til SUKP og stalinismen.

Heller ikkje Stalin sine år som øverste leiar i Sovjetunionen etter krigen var prega av økonomisk stagnasjon, jamvel om hardstyret heldt fram. Åra under Khrustsjov var merkt av jamn økonomisk framgang, og USA og Sovjet

framsto i stadig større grad som likemenn – økonomisk, teknologisk, militært og på andre måtar. Amerikanarane fekk sitt Sputnik-sjokk. Det kunne sjå ut som det berre var eit tidsspørsmål før Sovjetunionen ville overta verdshegemoniet. Likevel viste dette seg å vere ein "punktøkonomi"; bragdene på utvalde område sto ikkje i forhold til landet si tilbakeleggjande stilling på andre område.

Khrustsjov si fremste bragd var likevel oppgjeret med Stalin. Dette var mildveret ("tøværet") frå aust, som også smitta over til den internasjonale kommunistrørsla. Ny optimisme og framtidsvon, men også sjokkerande for dei som heile sitt liv hadde trudd at Stalin var feilfri. Det var likevel eit halvoppgjær som helst avgrensa seg til personkultusen kring Stalin og overgrepa hans. Det var ikkje nokon systemkritikk som peikte mot eit nytt sosialismekonsept. I Sosialistisk framtid 4/2010 tek Aslak Storaker for seg Khrustsjov sin kamp mot stalinismen i ein lengre artikkel.

Bresjnev-preioden

Stagnasjonsperioden set vel først inn når Bresjnev overtek "roret", og vedvarer heilt fram til oppløysinga i 1989/1990. Men i Bind II vert altså den siste tida under Stalin og Khrustsjov-perioden utførleg omtalt. Difor kan bindoverskrifta *Fra stagnasjon til perestrojka* verke noko misvisande for heile boka. Bresjnev-perioden innebar ei

*Bresjnev-perioden
innebar ei
restalinisering og ei
generell tilstivning
av det meste i
Sovjetunionen.
Det var ei tid då
det demokratiske
underskotet vart
større.*

“Bokverket får stadig meir karakter av å vere eit djupt og breispektra generaloppgjer med stalinismen. Og her gjeld ikkje ”stalinisme” berre Stalin sitt ”verk” i hans styringstid, men stalinisme som politisk ideologi og praksis, til og med mentalitet”

restalinisering og ei generell tilstivning av det meste i Sovjetunionen. Det var ei tid då det demokratiske underskotet vart større. Det var definitivt ikkje ei tid for nytenking. Under Bresjnev blomstra suksesspropagandaen og dei svulstige talemåtane, og også dekadanse og moralsk forfall. Det gjev inntrykk å lese om Bresjnev sitt overdådige luksusliv, stivsinn og arroganse. Khrustsjov, som hadde sytt for å få han ”opp og fram”, vart ein persona non gratia, ein ikkje-person.

Med Andropov som ny leiar vart det tent ei ny von. Han vert framstilt som ein intelligent og klok politiskar som verkeleg prøvde å få i stand reelle og djupe endringar. Men han døydd berre kort tid etter at han overtok. Den same lagnaden fekk etterfølgjaren, Tsjernenko, som snarare var ein Bresjnev-figur utan vilje og evne til å få landet på rett kjøl att.

Gorbatsjov overtek

Men no var det Gorbatsjov sin tur. Som eit friskt vindpust overtok denne ”ungdommen” (54 år) som generalsekretær i SUKP. No var tida inne til eit generaloppgjer med tidlegare synder og misgrep – og vanstyre. Han lanserte prinsippa om perestrojka (omdanning, omstrukturering) og glasnost (openheit). På mange måtar kunne denne vendinga minne om det som skjedde då Khrustsjov overtok – det vart tent ei ny von om ein ny ”vår” for sosialismen og den kommunistiske verdsrørsla. Nytt mildver! Kleven gjev myke omtale av SUKP sin 27. kongress i 1985 og beretningsføredraget på denne kongressen. Han vurderer Gorbatsjov positivt, men undrast også over kor ukritiske mange kommunistar var under den første Gorbatsjov-euforien.

I ettertid kan ein slå fast at Gorbatsjov snarare vart oppløysinga sin mann enn løysinga sin mann.

I ettertid kan ein jo slå fast at han snarare vart oppløysinga sin mann enn løysinga sin mann. Dei allmenne talemåtane hans, og den manglande konkretiseringa, skulle ha mant til ettertanke. Men når det gjeld Gorbatsjov og rolla hans er Kleven først og fremst spørjande og undrande. Og dette er jo helst tema i det tredje bindet. Då eg støyte på ordet kontrarevolusjon i denne samanheng, skvatt eg til. Men eg roa meg snart ned. Kleven høyrer sjølv sagt ikkje til dei som omtalar Gorbatsjov som kontrarevolusjonær; det er tida etterpå (under Jeltsin) som vert kjenneteikna slik. Men blant dei mest forbeina stalinistar vert både Khrustsjov og Gorbatsjov rekna som kontrarevolusjonære svikarar.

Somme lesarar tykkjer kanskje at det vert vel mykje om personar her. Men leiarfigurar kan vere nyttige navigasjonspunkt i periodiseringa av historia sin gang. Ein omtale av konkrete personlegdommar gjer også historiske framstillingar meir lesverdige; det krydrar framstillinga. Og personlegdommen kan også spele ei viss rolle i historia, noko Kleven kommenterer nærare i eit delkapittel. Men boka får aldri noko ”Se og Hør-preg”, og Kleven er sjølv sagt merksam på at ein må lodde djupare. Og djupt loddar han. Sett frå min faglege ståstad synest eg elles at det er spennande og utfordrande at Kleven også drøftar sosialpsykologiske og etiske problemstillingar.

Eit generaloppgjer med stalinismen

Som nemnt handlar også denne boka i stor grad om Stalin og stalinismen, sjølv om vinklingane her til dels er noko annleis; det er meir tale om Stalin-effektane på dei andre realsosialistiske landa og i den internasjonale kommunistrørsla

og etterverknadene av Stalin sin politikk og restaliniseringstendensar i Sovjetunionen. *Bokverket får stadig meir karakter av å vere eit djupt og breispektra generaloppgjer med stalinismen.* Og her gjeld ikkje ”stalinisme” berre Stalin sitt ”verk” i hans styringstid, men stalinisme som politisk ideologi og praksis, til og med mentalitet, i vid forstand. Som andre kommunistar er Kleven ikkje blitt ein fråfallen; han er framleis marxist og kommunist. Men han prøver å skilje ut det som har vist seg å ikkje vere levedyktig i realsosialismen, og dette kallar han altså stalinisme. Underteikna deler eit slikt synspunkt. Men eg trur at vi også må distansere oss frå ein del andre fenomen under realsosialismen; Kleven er sjølv inne på fleire slike aspekt. Vi kan ikkje leve vidare med eit teoretisk konsept som framstår som eit lukka system av dogmer; vi må forhalde oss til kjenslgjeringar og den verkeleg verda. Vi må også trekke vekslar på nyvinningar innanfor moderne natur- og samfunnsvitskap og ta inn over oss nye utfordringar (til dømes miljøproblema). Når avviket mellom retorikk og den verkelege verda vert altfor stor, skulle dette vere eit alvorleg varselssignal. Røyndomsfjern suksesspropaganda svarer seg aldri i lengda. At samfunnet vert styrt av lovmessige forhold vil alle marxistar vere samde om, men dette utarta ofte til ein skråsikker og mekanisk spådomskunst med prediksjonar som ikkje tålte testen frå livet sjølv. Personleg trur eg også at den aggressive og dogmatiske ateismen i Sovjetunionen var eit primitivt blindspor. Eit materialistisk og rasjonalistisk grunnsyn tilseier at ein løftar fram vitskaplege tenkjemåtar og observasjonar og at ein kritiserer religiøse sin bruk av religionen til reaksjonære føremål og religiøse fordommar og overtru. Men religion i form av ein slags allmennreligiøsitet, til dømes av panteistisk slag, religiøse kjensler og ei undring over ”dei store spørsmåla i livet” trur eg ikkje let seg utrydde. Og det er vel neppe ønskeleg

Dei sosialistiske landa støtta den antikolonialistiske kampen i Afrika. Her ghanesiske studentar i DDR. Foto: Bundesministerium für Arbeit und Soziales

heller. Ein skulle heller fokusere på det religiøse og ikkje-religiøse har felles, på progressive trekk ved somme religiøse rørsler (jfr. til dømes frigjeringssteologien i Latinamerika og kvekarane sin krigsmotstand) og anna. Solidaritet og nestekjærleik kan vere to sider ved same sak. Alt snakket om "det nye menneske" kan også ha vore mykje av eit blindspor. Elles er det neppe tvil om at det skjedde eit moralsk forfall i Sovjetunionen, og særleg i visse epokar. Til dømes har epidemiologisk forskning påvist at særleg den mannlege delen av det russiske folket har hatt, og har, eit enormt høgt alkoholforbruk, med tragiske sosiale og helsemessige konsekvensar. Særleg Andropov og Gorbatsjov innsåg dette, og prøvde å gjere noko med problemet. Det største problemet under realsosialismen var likevel mangel på reelt demokrati, noko som langt på veg kan forklarast ut frå veike borgarleg-demokratiske tradisjonar. Anna tankegods og praksisformer som knapt er liv laga er eitpartistaten (i alle fall i vår del av verda), proletariats diktatur og eitt sentrum i den internasjonale rørsle (eit leiande superparti). Når det gjeld konseptet om partiet si leiande rolle, så er dette i alle fall ikkje noko som kan proklamerast; det må "dokumenterast" i praksis. Den demokratiske sentralismen kan nok vere tilforlateleg nok "på papiret", men det er ein krevjande partiteori/-modell som kan få katastrofale konsekvensar når dette ikkje vert praktisert på ein skjønnsam, klok og etisk måte.

Dei positive sidene

Når alt dette er sagt, må ein heller ikkje underslå dei positive sidene ved desse samfunna. Og Kleven underkommuniserer ikkje dette. Det sovjetiske folk sin innsats for å "rulle" dei tyske nazitroppane attende under 2. verdskrig står her i ei særstilling. Støtte til frigjeringsrørsler som kjempa for nasjonalt sjølvstende under kolonitida må heller ikkje

gløymast. Under realsosialismen vart også dei sosiale menneskerettane ivaretekne på ein god måte; alle var til dømes sikra arbeid, utdanning, gratis helsetenester, barnehage o.a. i DDR. Viktigast er likevel kanskje fredspolitikken, der Sovjetunionen og andre sosialistiske land støtt gjekk inn for fredeleg sameksistens, nedrusting og særleg motstand mot masseødeleggingsvåpen. Overgangen til ei unipolar verd under leiarskap av USA har så visst ikkje vore noko framsteg for menneska, jamfør imperialistiske krigar og rasing av velferdsordningar som arbeidarrørsle har kjempa fram gjennom meir enn hundre år. Men med Kina sin eventyrlege økonomiske vekst ser vi at USA sitt verdshegemoni på nytt er truga.

Parallelt med lesinga av denne boka heldt eg på å arbeide meg igjennom ei anna "mursteinsbok", nemleg *Sannhet og metode* av Hans-Georg Gadamer. Gadamer står innanfor ein heilt annan intellektuell og politisk-ideologisk tradisjon enn Kleven. Det er likevel ikkje poenget her. Gadamer er kjent for sin hermeneutikk, særleg i forhold til historiefaget. Hermeneutikk gjeld fortolking, interpretasjon. I humanistiske og samfunnsvitskaplege fag kjem vi ikkje utanom fortolking; eitt og same data- eller stimulusmateriale vil alltid kunne tolkast på ulike måtar, mellom anna avhengig av kontekst og fortolkaren sin bakgrunn, perspektiv og anna. Difor går det ikkje an å skrive hundre prosent "objektivt" og "nøytralt" om eit emne som realsosialismen. Dette vert mellom anna tilkjennegjeve i språket. Talar ein om realsosialismen, og i så fall med eller utan hermeteikn? Eller vel ein å bruke andre

nemningar? Kva for kjelder vert nytta, og kva vert ikkje brukt? Kva for tema vert fokusert, og kva vert utelate? Har ein sjølv vore involvert i det ein skriv om eller ikkje, og på kva for måte? Korleis plasserer ein seg tidsmessig i forhold til det ein granskar? Det har no gått 20 år sidan samanbrotet i aust; vi ser alt annleis på dette enn i dei første åra etter kollapsen. Kva har skjedd etter samanbrotet? Vi har fått ein kraftig sosial nedtur i dei landa dette gjeld, og finanskrisen og sosial uro i Europa og andre stader. Korleis vil vi sjå på dette om la oss seie 50 eller 100 år? Og korleis ser dette ut frå ståstaden det styrtrike Noreg versus i eit fattig u-land? Og sjølv sagt vil dette bli vurdert annleis av ein marxist enn av ein politisk konservativ. Gadamer talar her om *forståingshorisonar* som vil variere frå person til person og mellom ulike samfunnsgrupper.

Hans I. Kleven sin horisont er merkt av at han sjølv har vore med i Norges Kommunistiske Parti i ei årrekke, som leiari, nestleiar og aktivt partimedlem elles. Han er no utmeld frå NKP, men er aktiv i Marxistisk Forum. Han har reist mykje i dei tidlegare realsosialistiske landa, og møtt mange leiande kommunistar i den internasjonale kommunistrørsle. Han har sysla med marxistisk teori frå unge år, har skrive ei rekke bøker og hefter om dette; han høyrer til dei fremste marxistiske teoretikarane i Skandinavia (sannsynlegvis den fremste). Som ung fekk han også merke ein type ukultur på kroppen i samband med Furubotn-oppgjeret som kan minne om den stalinismen som han tek for seg i boka. Han har sjølv vore, og er, ein sentral aktør i det universet han tek for seg i boka.

Under realsosialismen vart også dei sosiale menneskerettane ivaretekne på ein god måte; alle var til dømes sikra arbeid, utdanning, gratis helsetenester, barnehage

Sovjetiske studiner på veg til arbeidsteneste på kollektivbruk. Foto: Cooper Kettle

Eit storverk om stagnasjonsperioden

Med dette som utgangspunkt har han leita fram eit særst breitt kjeldetilfang, og han støttar seg også på viktig faglitteratur om emnet. I dei seinare åra har det nemleg blitt gjeve ut fleire bøker som analyserer og kastar nytt lys over realsosialismen si historie. Men desse bøkene, som Kleven har granska, er ikkje tilgjengelege for nordmenn flest avdi dei ikkje er omsette til norsk.

Han tek utgangspunkt i kjensgjerningar; spekulasjon og luftig tankespinn er det ikkje plass for her. Han gjev ei solid framstilling av faktiske hendingar og hendingsforløp på ein objektiv og deskriptiv måte. Men her er også analyse og fortolking, gjerne fletta inn i teksten på ein naturleg måte. Og her er vurderingar og sjølvstendig stillingtaking, eigne meiningar. Ofte tek han elegante steg bakover i tid for å setje det observerte inn i ein historisk samanheng, og han kan også trekke inn aspekt ved vår eiga tid for å jamføre, kontrastere eller anna. Han trekker inn eige levde liv i politikken, gjerne med referanse til NKP, og gjer såleis framstillinga meir levande.

Eg har tidlegare peikt på nokre ”strukturelle” veikskapar ved boka når det gjeld oppbygging. Dokumenta bak i boka kan verke som eit kunstgrep, mellom anna avdi desse sprikar i mange retningar og spenner over eit langt tidsrom. Men desse dokumenta fortener likevel sin plass. Boka ville også tent på eit stikkords- og forfatarregister. Litteraturlista kjem først i Bind III, noko som kan vere problematisk for dei som berre har skaffa seg Bind I og/eller II.

Boka kan verke noko ”tung”, omfangsrik som ho er. Og her er ingen bilete, tabellar eller liknande. Men dette er likevel heilt marginale innvendingar av overflatisk, triviell og redaksjonell karakter. Boka, som er skriven på eit radikalt bokmål, er lett å lese; ein treng ikkje ty til framandordboka eller leksikonet. For min eigen del var dette ei spennande bok, nesten som ein kriminalroman, jamvel om eg veit korleis dette endte. Realsosialismen kollapsa

jo i 1989/90. Men det var så mykje som var nytt for meg her. Og eg var spent på å lese korleis Kleven vurderte dei ulike hendingane, situasjonane, tilstandane, prosessane, personane og anna som han tek for seg i boka. Og ”fasiten”, om denne finst, ville eg ikkje studere før eg var ferdig med boka; ein smugles ikkje slutten av kriminalromanen! Difor opna eg knapt Bind III før eg var ferdig med Fra

stagnasjon til perestrojka.

Men eg forventar altså ikkje å finne nokon ”fasit”, for Kleven er helst spørjande, undrande og analytisk. På eit visst plan trur eg ingen heilt forstår det dramaet som kulminerte i 1989/90. Korleis kunne dette skje? Det tyder likevel ikkje at vi ikkje kan nærme oss ei stadig djupare forståing av dette, ei forståing som det vil ta tid å nærme seg og fordøye. For Kleven, og mange med han, framstår dette helst som ei djup tragedie. Han er likevel ikkje noko ”hengehovud”, men fylt av ei djup overtyding om at sosialismen igjen vil bli ein samfunnsmessig realitet i verds målestokk. Vi treng då lærdommar, slik at gamle feil ikkje vert gjentekne. Men eitt er sikkert: Ein sosialisme for det 21. århundre må bli annleis;

meir demokratisk, meir human. Og først og fremst må han ikkje vere merkt av stalinisme. Stalinismen var ingen feil, men eit brottsverk, for å sitere noko Kleven uttalte i ein annan samanheng. Også i dag finst det lyspunkt som kommunistar og sosialistar bør merke seg. Eg har alt nemnt at den nordamerikanske verdsdominansen ser ut til å vere på vikande front. Latinamerika er i ferd med å kvitte seg med yankee-imperialismen, og somme land i regionen er jamvel i ferd med å stake ut ein sosialistisk utviklingsveg. USA og Sovjetunionen nådde nyleg fram til ein nedrustingsavtale som inneber reduksjon av dei kjernefysiske arsenalane med ein tredjepart, og Obama har slått til lyd for ei atomvåpenfri verd, og har såleis (verbalt) slutta seg til eit gammalt krav frå dei realsosialistiske landa. Stalinismen er død, sosialismen og kommunismen lever – får vi tru! Desse orda er skrivne den siste dagen i år 2010; då må det vere lov å vere optimistisk på vegner av ein sosialisme for det 21. århundre!

Kleven, Hans I. (2010). *Hva og Hvorfor? Refleksjoner omkring bakgrunnen for sammenbruddet i den kommunistiske verdensbevegelse og i Sovjetunionen. Del 2: FRA STAGNASJON TIL PERESTROJKA*. Oslo: Marxist Forlag.

KRIGEN MOT LIBYA

For dei som likar å holde beina på jorda vil eg her minne om nokre ganske uomtvistelige fakta:

1. “Flyforbodssone” er berre eit skalkeskjul for bombeangrep og erobringskrig.
2. Flybombing frå andre interesserte land har aldri lagt nokon dempar på nokon borgarkrig i noko land nokonsinne. Forvent heller ikkje underverk av dei påfølgande “stabiliseringsoperasjonane”.
3. Bombekrigen kan ikkje “beskytte sivile”, men vil som alltid før beskytte og drepe mange sivile.
4. FN-pakta er krystallklar: det trengs minst 9 stemmer i sikkerhetsrådet inkludert alle dei faste medlemmane for å fatte gyldige vedtak. Denne resolusjonen manglar to av dei fem faste, berre dei tre vestlege stemte for. I denne krigen står i hovudsak Vesten mot resten.
5. Den Afrikanske Union og fleire latinamerikanske land har tatt initiativ til fredelege forhandlingsløysingar og gransking av kva som har skjedd i borgarkrigen. Opposisjonsstyrkane og NATO-landa avviser dette blankt til fordel for ei rein krigslinje. Khadaffi-regimet har ønskt ei gransking velkommen.
6. Opposisjonen i Libya valgte frå starten ei krigslinje i staden for folkeleg mobilisering som i Tunisia, Egypt, Bahrain, Jemen, Saudi Arabia osv.
7. Opposisjonsstyrkane har frå starten vore i tett kontakt med NATO-land og bedt om bombing for å kunne erobre Libya militært. Spesialstyrkar frå ulike NATO-land har vore aktive inne i Libya gjennom heile borgarkrigen.
8. Dei diktatoriske kongedømma i Saudi Arabia, Qatar og Dei forente arabiske emirata deltar i krigen mot Libya og vil ha regimeskifte i Libya for å sikre sin eigen posisjon mot demokratiske revolusjonar. Arabiske leiargar med demokratiske ambisjonar uttalar seg skeptisk til krigføringa.
9. USA og EU gir blanke blaffen i afrikanske menneskeliv, men treng oljen og andre ressursar frå Libya og resten av kontinentet.
10. Sjølv om Libya er eit lett mål å bombe sønder og saman er prognosene for langvarig krig og regionalt blowback endå større enn i krigseventyra mot Irak og Afghanistan.

Asgeir Bjørkedal

ENOVA-MIDLER FOR ALLE

ENOVA har en ordning der de skal fordele økonomiske midler til ENØK-tiltak for privatpersoner. Intensjonen er å tilrettelegge for at folk skal velge ”enkle, energieffektive og klimavennlige løsninger”. Denne ordningen gjør det er mulig å få dekket inntil 20% av utgiftene ved installering av for eksempel pelletskamin, solfanger, varmepumpe (ikke luft til luft), grunnvarme og lignende. Felles for disse tiltakene er at de har et kostnadsnivå som overskrider det som er innen rekkevidde for marginaliserte familier.

Det er faktisk slik at ENOVA-midlene reelt sett ikke er tilgjengelige for de marginaliserte. Slik ordningen fungerer i dag er det bare de som har råd til å finansiere 80% av ENØK-tiltakene som kvalifiserer til å få penger fra ENOVA. Vanlige forbrukslån er så dyre at besparelsen med ENØK-tiltak som er finansiert med slike midler blir spist opp av renter og omkostninger. For øvrig er det heller ikke alle som får slike lån - eksempelvis folk på gjeldsordning. ENOVA har ikke behovsprøving eller fullfinansieringsordning.

Tidligere kunne vi lese i tabloidene om millioneren som fikk tildelt 180 000 kroner - slik at han kunne installere varmepumpe for å varme opp sitt private basseng. Om vi graver litt i hvem som får tildelt midler betviler jeg at dette er et enestående tilfellet der en særdeles økonomisk resurssterk person får tildelt ENOVA-midler. Det er ikke slik at jeg synes det er en dårlig ide å belønne rikinger for å gjøre miljøtiltak, men jeg er allikevel ikke overbegeistret for dette – om det skal gå på bekostning av de fattigste. Det er i alle fall dårlig sosialpolitikk å bruke offentlige midler til å redusere de rikstes energitilgifter.

Sett i lys av dette mener jeg at ENOVA-midlene bidrar til en skjevfordeling, som medfører enda større forskjell mellom fattig og rik. Derfor mener jeg at det bør arbeides for at ENOVA-midlene blir tilgjengelig også for de som sosialpolitisk sett har mest bruk for dem – de som har minst fra før. Det jo nettopp de som har dårligst råd som bor i de dårligst isolerte boligene, de har selvfølgelig også mest å spare på ENØK-tiltak.

Ola Kristian Johansen

BEVEGELSEN FOR *sosialisme*

Bli med i Bevegelsen for Sosialisme, som forener medlemmer av alle venstresidens partier, og folk som ikke er med i noen av disse.

Vi arbeider for å bygge broer på tvers av kunstige politiske skillelinjer og for å sette demokratisk sosialisme på dagsordenen. Et av våre mål er å videreutvikle sosialistisk teori og praksis.

www.bevegelsen.no

Bevegelsen for Sosialisme
Pb. 131
5804 Bergen

kontakt@bevegelsen.no

Støtt vårt arbeid
Kontonummer: 0539 15 07653

SOSIALISTISK FRAMTID

Om magasinet

Sosialistisk framtid er et partipolitisk uavhengig magasin som arbeider for fred, vern av naturen, demokratiske rettigheter og sosial rettferdighet. Vi ønsker å bidra til sosialistisk nytenkning.

Veiledende retningslinjer for bidragsyttere

Debattinnlegg inntil 3.000 tegn, lengre innlegg vil kunne bli forkortet. Kronikk, maksimalt 6.000 tegn, inkl. mellomrom. Artikler, maksimalt 14.000 tegn inkl. mellomrom. Teoretiske artikler, maksimalt 24.000 tegn inkl. mellomrom. I spesielle tilfeller vil lengre artikler kunne publiseres.

Artikkelbidrag kan sendes til sosialistiskframtid@bevegelsen.no

Returadresse:
Sosialistisk framtid,
boks 131, 5804 Bergen

Plakat

En

alene

kan

ingenting

gjøre.

Det

sier

hundretusener.

Kjell Landmark
1930 - 2010